

BALKANLARDA GÖRÜLEN YEDİGEN PLANLI TÜRBE ŞEMASININ KAYNAKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

An Evaluation On The Sources Of The Heptagon Plan Scheme Seen
In The Balkans

Bahriye GÜRAY GÜLYÜZ**

Öz

İnsanoğlunun tarihi serüveni içerisinde her sayı, özel bir karakter, kendisine has özel bir gizem ve metafizik bir anlam kazanmıştır. Bu bağlamda kişisel ve toplumsal semboller olarak bazı sayılar din, bilim ve sanat öznesi halinde özellikle vurgulanmıştır. En eski zamanlardan beri toplulukları kendine çeken yedi sayısı, bereket, düzen, yenileniş ve gelişim etrafında kurgulanan anlamlarına yenilerini katarak varlığını devam ettirmiştir. İslam öncesi devirlerden beri yedi sayısının Türklerin kültür ve inançlarında özel bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. İslam gizemciliğinin de etkisiyle perçinlenen bu ayrıcalıklı durum, yedi sayısı etrafında çok sayıda kültün oluşmasına fırsat vermiştir. Yapılan araştırmalar 16. yüzyıl başlarından 19. yüzyıl ortalarına kadar Balkanlarda yedigen planlı türbeler inşa edildiğini göstermektedir. Günümüze ulaşan yedigen türbelerden Otman Baba, Kıdemli Baba, Akyazılı Sultan, Demir Baba, Ali Baba ve Abdullah Baba türbeleri inşa edildikleri devrin özelliklerini gösteren orijinal yapılarıdır. Modern malzemeye, yeniden inşa edilmiş olan Hasan-Hüseyin ve Demirhanlı Gazi Ali Baba türbeleri, sadece Balkanlarda uygulanan ünik bir tasarımın ısrarlı kullanımını ortaya koymaktadır. Bu unsur sadece plan şemasıyla sınırlı kalmamış, yapılarıdaki mimari öğeler ile bezeme repertuarlarında da vurgulanmıştır. Türk-İslam mimarisinin başka coğrafyalarında karşımıza çıkmayan bu ünik tasarım birçok faktörün bir araya gelmesiyle şekillenmiş olmalıdır.

Bu çalışmada, yedi sayısı ekseninde gelişen inanışların anıtsal birer ürünü olan yedigen şemalı türbe uygulamasının kaynaklarını tespit etmek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Yedigen plan şeması, Kutsal Yedi Sayısı, Otman Baba, Sembolizm

Abstract

In the historical adventure of mankind, every number has acquired a special character, a unique mystery and a metaphysical meaning. In this context, some numbers as personal and social symbols are particularly emphasized as subjects of religion, science and art. The number seven that attracted communities from the earliest times has continued to exist, adding new ones to their meaning built around abundance, order, renewal and development. It is understood that the number seven has a special place in the culture and beliefs of Turks since pre-Islamic times. This privileged situation, which has been riveted with the influence of Islamic mysticism, has allowed many cults to be formed around the number seven. Researches show that from the beginning of the 16th century to the mid-19th century, the tombs with heptagon shaped were built in the Balkans. The tombs of Otman Baba, Kıdemli Baba, Akyazılı Sultan, Demir Baba, Ali Baba and Abdullah Baba, which are the seventh shrines that have survived to the present day, are the original structures showing the characteristics of the period in which they were built. Hasan-Hüseyin and Demirhanlı Gazi Ali Baba tombs, which

* Makalenin Geliş Tarihi: 18.02.2020, Kabul Tarihi: 04.03.2020. DOI: 10.34189/hbv.93.003

** Dr. Öğr. Üyesi. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Türk ve İslam Sanatları Anabilim Dalı. bahriyeguray@trakya.edu.tr ORCID: orcid.org/0000-0003-1116-6527.

have been rebuilt with modern materials, demonstrate the persistent use of a unique design, which implemented only in the Balkans. This element is not only limited to the plan scheme, it is also emphasized in the architectural elements and decoration repertoires in the buildings. This unique design, which does not appear in other geographies of Turkish-Islamic architecture, should have been shaped by the combination of many factors.

In this study, it is aimed to determine the sources of the heptagon shaped tombs, which is a monumental product of beliefs developed on the axis of number seven.

Keywords: Balkans, Heptagon plan scheme, Sacred Number Seven, Otman Baba, Symbolism

1. Giriş

Çok eski çağlardan beri Balkan toprakları, Karadeniz'in kuzeyinden buraya gelen Türk kavimlerinin hareket ve yerleşme sahası olmuştur. MS. 4. yüzyıl ortalarından itibaren Hun, Avar, Bulgar, Peçenek, Uz ve Kumanlar gibi Türk kavimleri kitleler halinde bölgeye akın etmiştir. Bazen devletleşerek siyasi bir güç haline alan Türk unsurlar bölgedeki varlıklarını devam ettirmiştir.

Türklerin Anadolu üzerinden Balkanlara ilk geçişi, 13. yüzyıl ortalarında gerçekleşmiştir. Bu aynı zamanda Balkanlar'da kitlesel bir Müslüman nüfusu oluşturduğu tespit edilebilen ilk adımdır. H.662/M.1263-1264 tarihinde sabık Anadolu Selçuklu hükümdarı II. İzzeddin Keykavus ve mahiyetindeki Sarı Saltık'ın manevi önderliğinde, Dobruca'ya geçen 30-40 obalık kalabalık bir Türkmen grubu bölgeye yerleşmiştir (Ocak, 2011: 28). Sarı Saltık'ın buradaki varlığı Dobruca'yı sufi bir merkez haline getirmiştir. Günümüzde Bulgaristan'ın Varna şehrindeki Kaliakra'da büyük bir zaviye kuran Sarı Saltık, ünü ve etkinliği Balkanlar ve Anadolu'ya yayılan dini bir öndere dönüşmüştür. Horasan erenlerinden bir gazi-eren kabul edilen Sarı Saltık, bölgenin Türkleşip İslamlaşmasına büyük katkı sağladığı gibi, "Horasan" olarak hafızalara kazınan ve günümüze dek devam eden bir eski yurt kavramını diri tutmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlara hâkim olduğu beş asrı aşkın süre boyunca çeşitli meşreplerden Tasavvuf ehli bölgeye yerleşerek burada kendi tekke ve zaviyelerini kurmuştur. Şeyh ve dervişlerinden oluşan zümrelerin Anadolu'dan Rumeli'ye geçişleri ekseri kendiliğinden gelişen bir hadise olmakla beraber 1402'deki Ankara Savaşı sonrasında hız kazanmıştır (Barkan, 1953: 230-231). Özellikle resmi ideolojinin yakın takibinde olan Şia karakterli görüşler, merkezden uzak olmasına da bağlı olarak Balkan coğrafyasında daha rahat hareket etme ve örgütlenme imkânı bulmuştur. Nitekim 15. yüzyılda Şeyh Bedreddin'in gizlice Anadolu'dan Rumeli'ye geçerek Deliorman mıntokasında büyük bir ayaklanma başlatması bunun bir göstergesidir¹. Çelebi Sultan Mehmed (1413-1421) döneminden itibaren sürgünler siyasi bir strateji olarak sistemli bir şekilde uygulanmış (Barkan, 1953: 213-214), özellikle Sultan II. Bayezid (1481-1512) döneminde Anadolu'da siyasi ya da dini problemler çıkarmalarından endişe edilen bazı "Heterodoksi" unsurlar siyasi maksat ve çıkarlar güdülerek Rumeli topraklarına sürülmüştür (Barkan, 1953: 228). Zira 16. yüzyılın başında Şia

mezhebindeki Safevi Devleti'ni kuran Şah İsmail Osmanlı İmparatorluğu için büyük bir tehlike oluşturmaktaydı. Bu tehdidin önüne geçmek için Yavuz Sultan Selim (1512-1520) döneminde Anadolu'daki Şah İsmail taraftarları tespit edilerek hapis ve idamlarla bertaraf edilmeye çalışılmıştır (Uzunçarşılı, byy: 157). Anadolu'daki bu takip ve cezalardan kaçanlardan bir kısmının Rumeli'ye geçtiği anlaşılmaktadır². Devam eden Safevi-Osmanlı mücadelesine bağlı olarak Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) devri ve sonrasında da dini ve sosyal tabanlı halk ayaklanmalarına katılanlar zorunlu göçlerle³ Rumeli'ye gönderilmeye devam edilmiştir (Seyman, 2006: 76). Tarihi süreç içerisinde pey der pey gerçekleşen bu yer değiştirmelere de bağlı olarak Heterodoks karakterli şeyh ve dervişlerin Balkan topraklarındaki nüfuz ve etkinliği de artmıştır. Zira Osmanlı Padişahlarıyla savaflara katılmış, bölgedeki Türkmen kabileleri üzerinde dini bir otoriteye sahip olan bu “delişmen tabiatlı” şeyhler (Barkan, 1942: 282,285,293), aynı zamanda bölgedeki en etkili askeri aktörlerden Akıncı Bey ve aileleri⁴ ile de yakın temas halindeydi (Seyman, 2006: 75).

Asıl adı Hüsam Şah olan Otman Baba Balkanlardaki Kalenderilik tarihine damgasını vuran, etkileri sonraki dönemlerde de devam eden bir önder olarak ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Gelmiş geçmiş en büyük evliyalardan biri olarak kabul edilen Otman Baba (Aktaran Ocak, 1992: 101), müritleriyle birlikte başları, kaşları, sakal ve bıyıkları tıraş edilmiş ve yarı çıplak halde diyar diyar dolaşan bir Kalenderi şeyhidir (Ocak, 1983: 16). Yedi terklı taç giyen bu marjinal sufi, itikadı doktrinini kuramsallaştırdığı Balkan coğrafyasında, yeni ve özgün bir mimari tasarım olan yedigen plan şemasında türbe inşasının bilinen ilk uygulayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanoğlunun imgeleminde her sayı kendisine has bir gizem ve metafizik bir anlam kazanmıştır. 7 sayısının en eski çağlardan beri toplulukları kendisine çeken bir cezbedici olduğu anlaşılmaktadır. Bir görüşe göre 7, her zaman düzenli yinelenişle bağlantılıdır (Schimmel, 2000: 140-141). Zira insanın fizyolojik, ruhsal ve ahlaki gelişiminin 7 yıllık aşamalarla gerçekleştiğine dair köklü inanış bütün dünyada çok yaygındır. Pisagora göre 7, Tanrısal güç olan 3 ile dünyayı temsil eden 4'ün toplamı olduğundan evrenin tümünü sembolize etmektedir (Coşar, 2011: 122). Çeşitli uygarlıklarda saygı duyulan, tanrısal atfedilerek kullanılan 7 sayısı, bolluk ve bereket sembolü olarak kabul edildiği gibi Hipokratik gelenekte hastalıkları ve bedendeki yıkıcı olabilecek her şeyi yönettiğine inanılmaktadır (Schimmel, 2000: 166).

Yedi sayısının mimari bir yapının öznesi olarak vurgulanması ilk kez Babil Kulesi'nde karşımıza çıkmaktadır. 7 katlı bir ziggurat olan bu efsanevi yapı, göklere yükselen tanrısal bir kapı olarak telaki edilmiştir. Aynı şekilde 7 katlı olan Sümer Kralı Gudea'nın Tapınağı da yedi göksel kürenin ziyaretçisi anısına “dünyanın yedi kısmının evi” olarak anılmıştır (Schimmel, 2000: 143). Yedi sayısıyla özdeşleşen bir diğer mimari eser ise üç ilahi dinde de büyük bir öneme sahip olan kadim Süleyman Tapınağı'dır. 7 basamakla çıkılan bu tapınağın inşası 7 yıl sürmüş, tamamlanması da 7 gün boyunca devam eden kurban şenlikleriyle kutlanmıştır (Schimmel, 2000: 145-146). İslami dönemde de Sâmerâ Ulu Camii'nin (848-852) melviye adıyla tanınan

minaresinin Babil Kulesi'ne atıf yapar şekilde yedi katlı inşa edildiği anlaşılmaktadır (Erdem, 1991: 394). Ancak münferit uygulamalar olmaktan ileri gitmeyen bu yapılardan hiç biri form olarak yedigen olmadığı gibi birer mezar yapısı da değildir.

Yapılan araştırmalar Osmanlı Devrinde, 16.-19. yüzyıllar arasında Balkan coğrafyasının muhtelif yerlerinde yedigen planlı türbeler inşa edildiğini göstermektedir. Her biri kutsal mekân olarak varlığını devam ettiren bu türbelerden Otman Baba Türbesi, Kıdemli Baba Türbesi, Akyazılı Sultan Türbesi, Demir Baba Türbesi, Ali Baba Türbesi, Hasan-Hüseyin Türbesi ve Demirhanlı Gazi Ali Baba Türbesi, Bulgaristan topraklarında; Abdullah Baba Türbesi ise Yunanistan sahasında yer almaktadır. Osmanlı Mimarisi içerisinde ünik bir gurubu teşkil eden bu yapılar, yedi sayısının sembolik anlamlarından kaynaklanan inanışların anıtsal birer tasarımını karakterize etmektedir.

2. Otman Baba Türbesi (Hasköy Otman Baba Tekkesi'nde)

Bulgaristan'ın Hasköy (Haskovo) şehir merkezine 35 km uzaklıktaki Tekkeköy'de bulunan Otman Baba Tekkesi, araziye hâkim yüksekçe bir sahada kurulmuştur. Rumeli'deki en etkili tekkelerden biri olduğu anlaşılan tekke, Evliya Çelebi'ye göre; cami, mescit, dershane, hamam, kasırlar, derviş hücreleri, mutfak ve kilerler, misafirhaneler, ahır gibi yapılardan oluşan, şadırvanlı ve havuzlu meydanlarla donatılmış, benzeri bulunmayan bir yapıdır (*Seyahatname*, C.8/2: 741). Tekkeden günümüze Otman Baba için inşa edilen türbe, imaret⁵, halk arasında Hasan-Hüseyin Türbesi olarak bilinen yapı ve haziredeki bazı mezar taşları ulaşabilmiştir (Ek:1)⁶.

Otman Baba Tekkesine dair ilk resmi bilgilere Yavuz Sultan Selim (1512-1520) devrine ait defterlerde rastlanmaktadır. Bu dönemde tekkede bulunan derviş sayısı 11 iken bu sayı 1530'larda 5, 1540 tarihlerinde ise 15'tir. Kayıtlardan anlaşıldığına göre adak için getirilen kurbanlar ve ziraatla geçinen dervişlerin bulunduğu tekke, oşr vergilerinden muaftır (Çalık, 2005: 125). Mütevazı bir topluluktan oluştuğu görülen tekke bölgedeki etkinliğini yüzyıllarca korumuştur.

Otman Baba lakaplı Hüsam Şah için inşa edilen türbe, yedigen planlı ve kubbe örtülüdür. Türbenin doğusunda, yapı kütesinden alçak tutulan, baldaken şeklinde inşa edilmiş, kubbe örtülü bir giriş mekânı bulunmaktadır (Ek 2-3). Cepheleri profilli bir silmeye nihayetlenen türbenin inşasında horasan harcı ile kaynaştırılmış beyaz kum taşından kesme taş bloklar kullanılmıştır. Yapının kareye yakın dikdörtgen planlı giriş kısmı, dört mermer sütun üzerinde yükselen önde bir, yanlarda ikişer olmak üzere beş sivri kemerli açıklıkla çözülmüş olup zemini portalin iki tarafından taş bloklarla yükseltilmiştir. Türbe, altı cepheye altı üstlü olmak üzere ikişerli yerleştirilen toplam 12 pencereyle aydınlatılmaktadır. Dikdörtgen planlı, sivri kemerli alınlıklara sahip alt sıra pencerelerinden güneybatı yüzdeki dıştan tamamen kapatılarak içten bir ocak haline dönüştürülmüştür. Daha küçük üst sıra pencereleri sivri kemerli açıklıklar şeklinde olup şebekelidir.

Türbenin doğu cephesindeki taç kapı, sivri kemer formunda bir kuşatma kemeri- ne sahip olup, basık kemerli giriş açıklığından oluşmaktadır. Üç yandan profilli silme- lerle kuşatılan girişin sivri kemerli alınlığında yapının inşa kitabesi (Ek: 5), kuşatma kemeri üzerinde ise yedi bölümlü bir çiçek kabartması bulunmaktadır. Üç satırdan meydana gelen kitabenin metni şu şekildedir:

1. “*Sâhib-u hâze ’l mezârî kâşifu ’l esrar sultânu ’l- ’ârifin Şah Hüsam ve lakabu- hu Otman Baba*”

2. “*Kaddesellâhu rûhau. Târih sene mine ’l hicreti ’n Nebiyyi aleyhi ’s-selâm sene selâse ve semânine ve semâne miete*”

3. “*Ve ba ’du ve vaka ’a ’l binâu ve kâsedeti ’l müslimîne yes ’â ketebeu ’l-fakîru inşâe. Sene 912*”⁷

Anlamı:

1. Bu mezar sıraları açıklayan, ariflerin sultanı ve lakabı Otman Baba olan Şah Hüsam’a aittir.

2. Allah ruhunu yüce kılsın. Nebi aleyhi selamın hicretinin sekiz yüz seksen üçüncü yılı.

3. Sonra bu [mezar] 912 Hicri yılında yapıldı ve Müslümanlar koşarak buraya gelmeye başladılar. [Allah] dilerse bu fakir yazdı. 912⁸.

Kitabeden anlaşıldığına göre türbe H.912/M.1506-1507 tarihinde tamamlanmış- tır.

Türbenin içerisine girildiğinde, giriş ekseninde yerleştirilmiş olan Otman Ba- ba’ya ait mezar karşımıza çıkmaktadır (Ek: 4). Mermer malzemeye zeminden yükseltilen ahşap sandukanın üzerine adak ve nezir olarak bırakılan çeşitli eşyalar bulunmaktadır. Kabrin başucunda yer alan mezar taşı yukarıya doğru genişleyen dik- dörtgen formlu olup yedi dilimli bir taçla nihayetlenmektedir. Taçın sarık kısmında ters betimlenmiş yedi bölümlü bir gül kabartması yer almaktadır. Mezar taşı üzerin- deki kitabe şu şekildedir:

1. “Fatıha
2. Şah-ı iklimî keramet membaı Osman Baba
3. Rum eli içre keramatı bulup neşr-ü-nema
4. Cümle Pîran-ı tarıkın Şahı hem sultanıdır
5. El alanlar bu tarik icre olur gamdan reha
6. Tahir irfan evliyalar Şâh-ı Kutb-ül ârifin
7. Hem dahi bahr-ı keramet mahzen-i sırrı Hüda
8. Hanikah-ı dergehinde aşkla cân-ü-bâşıla
9. Hizmetinde bendelerdir nice âlâ vü Geda
10. Horasandan yedi yüz doksanda huruc eyleyüp

11. Nice abd-i-Âl ile geçip Rumeli'ye hâliya
12. Seyyidâ olsun dua fevtine tarih diyelim
13. Hem sekiz yüz seksen üçte
14. Göçtü şol Osman Baba
15. 883" (Balkanlı, 1986: 74).

Kitabeden anlaşıldığına göre Otman Baba H.883/M.1478 yılında vefat etmiştir.

Tamamen sıvalı olan iç mekânda kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin başlangıcında bir, kubbe kasnağı boyunca ise ikişer sıra mukarnas frizi bulunmaktadır. Alçıyla belirginleştirilen bu friz, dıştan fark edilmeyen gizli bir kasnak gibi iç mekân duvarlarının üst kısmını dolanmaktadır. Evliya Çelebi, yapının yüksek kubbesinin çeşitli renklerdeki nakışlarla bezeli olduğunu (*Seyahatname*, C.8/2: 741) bildirirse de, bu süslemelerden hiç biri günümüze ulaşamamıştır.

Otman Baba Türbesi'ni kuşatan çevre duvarları üzerinde yedi kollu yıldız (Ek:7) ve Zülfikar (Ek:8) sembolleri bulunmaktadır.

Otman Baba Türbesi'nin girişi üzerinde yer alan inşa kitabesi ile kabri başındaki mezar taşı kitabesi, eser hakkında bilgi veren belge niteliğinde kaynaklardır. Otman Baba'nın müridi Güççük Abdal tarafından H.888/M.1483 tarihinde yazılan Otman Baba Velayetnamesi de bu büyük şeyh ve evliyanın hayatı hakkında menkıbevi bilgiler sunmaktadır. Mezar taşı ve inşa kitabelerinden de anlaşıldığı üzere tekkenin kurucusu ve türbede metfun Otman Baba'nın asıl adı Hüsam Şah'tır. H.790/M.1388 yılında Horasan'dan geldiği ve etrafındaki Abdallarla birlikte Rumeli'ye geçtiği anlaşılmaktadır. H.883 Ramazan/M.1478 yılı Kasım/Aralık ayında vefat eden Otman Baba'nın 100 yaşını aşkın yaşadığı rivayet edilmektedir. Hüsam Şah, cömertliğine ithafen Hüsam Şah Ganî ya da Ganî Baba adlarıyla da anılan (Noyan, 1976: 14) Otman Baba, Velayetnamesine göre yassı omuzlu, elâ gözlü, kızıl benizli, heybetli, nazarı ibretli, zahiri kuvvetli, bätını sonsuzdur. Oğuz dilini konuşan Otman Baba, kimseden pervası olmayan, şiddetli bir cazibeye sahip bir Kalenderî şeyhidir. Velâyetnameye göre H.883/M.1478 tarihinde, Recep ayının sekizinci günü seher vaktinde vefat etmiştir (Kılıç vd, 2007: 269) .

Kuruluş itibarıyla Kalenderî meşrep olduğu anlaşılan Otman Baba Tekkesi, tespit edemediğimiz sonraki bir tarihte Bektaşî etkisine girmiş olmalıdır. Zira 1826 yılındaki Vaka-i Hayriye kararlarıyla Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşîlik de yasaklanmış, çoğu Bektaşî tekkesinin faaliyetleri durdurulmuştur. Bu tarihte Uzuncaabat Hasköy Kazası'nda kapatılan Bektaşî tekkeleri arasında Otman Baba Tekkesi'nin de adı geçmektedir (Badi, 2014: 684).

3. Kıdemli Baba Türbesi (Yeni Zağra Kıdemli Baba Tekkesi'nde)

Yeni Zağra (Nova Zagora) merkezinden bir saat uzaklıktaki Grafitovo/Tekemahalle Köyü'nde yer alan Kıdemli Baba Tekkesi, Adatepe olarak adlandırılan yüksekçe bir sahada kurulmuştur. Kıdemli ya da Kademli Baba Tekkesi olarak da anı-

lan külliyeinin meydan evi, imaret, türbe, mescit, kiler gibi yapılardan meydana geldiği anlaşılmaktadır (*Seyahatname*, C.3/2: 491). Tekkeden günümüze bakımsız haldeki türbe ile meydanevinin⁹ kalıntıları ulaşabilmiştir. Tekke yapılarının Bizans devrinden kalma bir kalenin kalıntıları üzerinde kurulduğu düşünülmektedir (Aktaran Mikov, 2008: 41). Tekke ve onu meydana getiren ünitelerin kesin inşa tarihleri bilinmemekle birlikte 16. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olmalıdır.

Kıdemli Baba için inşa edilen türbe, yedigen planlı bir esas mekân ile bunun önünde daha alçak tutulan kare planlı bir giriş bölümünden oluşmaktadır (Ek: 8-9). İçten kubbe örtülü olan esas mekân, dıştan yüksek bir kasnak üzerine oturan yedi yöne eğimli külah şeklinde çatılıdır. Yapının giriş bölümü içten kubbe dıştan üç yana meyilli çatıyla kapatılmış olup yapının tüm üst örtüsü kiremit kaplıdır. Profilli bir silmeyle nihayetlenen yapının inşasında horasanla kaynaştırılmış düzgün beyaz kesme taş bloklar kullanılmış, duvarlar ahşap hatıllarla güçlendirilmiştir.

Türbe, üçü esas mekânda diğeri giriş bölümünde yer alan dört pencereyle aydınlatılmaktadır. Türbenin güney cephesinde altta ve üste birer; kuzeybatı cephesinde ise altta tek bir pencere bulunmaktadır. Hasarlı olan alt sıra pencereleri sivri kemerli birer açıklıktan ibarettir. Giriş bölümünün güney cephesinde yer alan pencere ise dik-dörtgen planlıdır.

Giriş bölümünün doğu cephesi ortasındaki basık kemerli giriş açıklığı hasarlıdır. Batı tarafında sivri kemerli bir niş bulunan giriş bölümünün duvarları sıvalı olup, zemini iki yandan yükseltilerek türbeye geçiş vurgulanmıştır.

Türbeye girildiğinde, Kıdemli Baba'ya ait mezar karşımıza çıkmaktadır. Giriş ekseninde yer alan mezar tahrip edilmiş olup mezar taşı yoktur. Güneydoğu ve Kuzeydoğu duvarlarında sivri kemerli birer niş bulunan türbede kubbe eteğini dar bir mukarnas friz dolanmaktadır. Duvarları sıvalı olan mekânın orijinal döşemesi kaldırılmıştır. Evliya Çelebi'nin "kubbe-i pürnûru" olarak tanımladığı türbenin geçmişte çerağ ve şamdanlarla donatıldığı, sağlığında çobanlık yapan Kıdemli Baba'nın çaldığı "kaval-ı Musa"nın kabrin başucunda durduğu öğrenilmektedir (*Seyahatname*, C. 3/2: 491).

Kıdemli Baba Tekkesi'nin kesin kuruluş tarihi bilinmemektedir. Evliya Çelebi'ye göre türbeyi Çelebi Sultan Mehmed (1413-1421) yaptırmıştır (*Seyahatname*, C. 3/2: 491). Ancak *Seyahatname*'nin başka bir yerinde türbeyle birlikte tekkedeki diğer yapıların Murat Hüdavendigâr (1362-1389) zamanında, Gazi Mihal Bey tarafından yaptırıldığı yazmaktadır (*Seyahatname* C.8/1: 66). M. Kiel'e göre Çelebi Sultan Mehmed devrinde inşa edilmiş olan türbe Erken Osmanlı Mimarisi'nin bir ürünü olup Tokatlı Hacı İvaz Paşa tarafından inşa edilmiştir (Kiel, 1971: 58-59). Demir Baba Velâyetnamesi'ni eksen alan L. Mikov'a göre ise türbe, 16. yüzyıl ortalarında, Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) devrinde inşa edilmiştir (Mikov, 2008: 44).

Türbede metfun Kıdemli Baba'nın tarihi kişiliği hakkında çok sınırlı kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklar içerisinde en önemlisi Demir Baba Velâyetnamesi'dir.

Velayetnameye göre; Demir Baba'nın ebeveynlerinin düğünündeki en önemli aktörlerden biri de Kıdemli Baba'dır. Çok önemli bir şeyh ve evliya olarak öne çıkan Kıdemli Baba, Kanuni Sultan Süleyman'ın en sevgili hasekisini iyileştirmiş, sultanın büyük sevgi ve saygısını kazanmıştı (Kılıç ve Bülbül, 2011: 47-49).

Kıdemli Baba Tekkesi'nin hangi tarikata ait olduğu konusunda farklı görüşleri sürülmektedir. Evliya Çelebi'nin Bektaşî olarak belirttiği Kıdemli Baba (*Seyahatname*, C.3/2: 491), A. Hezarfen'e göre Rum Abdalları zümresine bağlı bir Kalenderî şeyhi¹⁰; M. Kiel'e göre ise Kalender/Bektaşî dedesi olup, yörenin Türk ahalisi de geleneksel Bektaşî/Babaî inanışlarını sürdürmektedir (Kiel, 2013: 449). Sözlü ve yazılı anlatılardan hareketle, yapının menşeinin Kalenderî zaviyesi olduğunu, muhtemelen 17. yüzyıl ortalarında Bektaşî tarikatının etkisi altına girdiğini düşünmekteyiz. Nitekim tekke, 1826'da padişah fermanıyla yıkılan Bektaşî tekkeleri arasında sayılmaktadır (Badi, 2014: 684).

Müslüman ahalinin yanı sıra bölgedeki Hristiyanların da Kıdemli Baba Tekkesi'ni kutsal saydıkları, burayı Aya İliya Manastırı olarak kabul ettikleri (Aktaran Mikov, 2008: 42) anlaşılmaktadır.

4. Akyazılı Sultan Türbesi (Balçık Akyazılı Sultan Tekkesi'nde)

Balçık'ın (Balçık) 15 km batısında yer alan Obroçişte/Tekkeköy girişinde bulunan Akyazılı Sultan Tekkesi, hafifçe yüksek bir arazi üzerinde kurulmuştur. Meydan evi, misafirhane, türbe, mutfak gibi çeşitli yapılardan (*Seyahatname*, C.3/2: 454-456) meydana geldiği anlaşılan tekmeden günümüze Akyazılı Sultan'ın metfun olduğu türbe, türbeyi kuşatan çevre duvarı ve meydan evinin bir bölümü ulaşabilmiştir.

Akyazı Sultan namıyla bilinen bir şeyh ve evliyanın mezar anıtı olarak inşa edilen türbe, birbirine bitişik yedigen planlı, kubbe örtülü bir esas mekân ve bunun önünde daha alçak tutulan kare planlı, kubbeli giriş bölümünden meydana gelmektedir (Ek:10-11). Bölgeye özgü bej rengi kireçtaşından kesme taş bloklarla inşa edilen yapının etrafı, günümüzde bir kısmı yıkılmış olan bir çevre duvarıyla kuşatılmıştır.

Türbe, yedisi esas mekânda biri giriş bölümünde olmak üzere toplam sekiz pencereyle aydınlatılmaktadır. Esas mekânın kuzeydoğu cephesinde pencere bulunmazken güney cephede alt ve üstte olmak üzere iki pencere açıklığına yer verilmiştir. Diğer pencereler beş ayrı duvarda olup, kuzey cephedeki alt seviyeye yerleştirilmiştir. Giriş bölümünde güney cephede alt koddan açılan tek bir pencere bulunmaktadır. Yapının tüm alt sıra pencereleri dikdörtgen planlı, daha küçük olan üst sıradakiler ise sivri kemerlidir.

Giriş bölümünün doğu cephesinde yer alan basık kemerli portal iki kanatlı ahşap bir kapıyla içeriye açılmaktadır. Portalin kemer yüzeyi kırmızı ve beyaz olmak üzere alternatif sıralanmış yedi mermerle örülmüştür. Girişin üzerindeki dikdörtgen kitabelik kısmı günümüzde boştur. Kapının köşeliklerinde ve kuşatma kemerinin ortasında aynı yatay eksen üzerinde üç yedigen madalyon oyulmuştur (Ek: 12). Giriş bölümü-

nün içinde, kuzey duvarı üzerinde bir niş bulunmaktadır. Sıvalı olan duvarların üst kısımlarıyla kubbede barok ve ampir üslupta bezemeler görülmektedir.

Türbenin taç kapı şeklinde tasarlanmış basık kemerli bir giriş kapısı vardır. Kapıda dışarıya taşkın sivri kemerli bir alınlık ve bunun ortasında çerçevesiz dikdörtgen bir kitabelik yer alır.

İç mekânda giriş ekseninde yer alan Akyazılı Sultan'a ait mezar yerden yükseltilmiş olup üzeri çeşitli kumaş ve örtülerle donatılmıştır (Ek: 13). Kabrin mezar taşı bulunmaz.

Kubbenin en yüksek noktasına kadar yüksekliği yaklaşık 14 m olan iç mekânda doğu duvardaki giriş iç kısımda da vurgulanmıştır. Girişin iki yanında bugün dolap olarak kullanılan dikdörtgen planlı iki niş yer almaktadır. İçten sıvalı olan duvarların üst kısımları, kemer yüzeyleri, kubbe eteği ve göbeği barok ve ampir üslupta bezemelerle dekore edilmiştir (Ek: 14).

Türbenin kuzeydoğu istikametinde yer alan meydan evi yedigen planlı olup (Ek: 15-16) beden duvarları nispeten korunduğu halde örtü sistemi tamamen yok olmuştur¹¹. Yapının yuvarlak kemerli girişi yedi mermer parçadan örülmüş olup alınlık yüzeyine altı adet yedigenler oyulmuştur. Yedigen formu oymalara giriş bölümünün portalinde de yer verilmiştir (Ek:17).

Günümüze hiçbir kitabesi ulaşmayan tekkenin kuruluş tarihi bilinmemektedir. S. Eyice tekkenin 15. yüzyıl sonlarında ya da 16. yüzyılın başlarında kurulmuş olabileceğini düşünürken (Eyice, 1967: 556), F. Kanitz, Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde (Kanits, byy.: 229), L. Mikov ise tekke binalarının 16. yüzyılın ikinci çeyreğinde yapıldığını düşünmektedir (Mikov, 2008: 54). Ancak S. Dimitrov'un bulduğu 1526 tarihli bir tapu defterinde Akyazılı Baba Tekkesi'nin teşekkül safhasında olduğu kaydedilmektedir (Aktaran Mikov, 2008: 54).

Tekkenin kurucusu ve türbede metfun Akyazılı Sultan nam şeyh ve evliyanın asıl adının İbrahim olduğu düşünülmektedir. Otman Baba'nın müridi olan Akyazılı Sultan'ın, Onun vefatından sonra yerine geçtiğine ve H.901/M.1495'te Kutub olduğuna inanılmaktadır (Noyan, 1976:17). Evliya Çelebi, Hoca Ahmed Yesevi'nin halifelerinden biri olan Ayazılı Sultan'ın Hacı Bektaş Veli izniyle Rumeli'de post sahibi olduğunu (*Seyahatname*, C.3/2: 452-453) yazmaktadır. Kuruluş itibarıyla Kalenderi menşeli olduğu düşünülen Akyazılı Sultan Tekesi'nin zamanla Bektaşiliğin etkisine girdiği görülmektedir. *Demir Baba Velayetnamesi*'nde Otman Baba'nın halifesi, Demir Baba'nın şeyhi olarak gösterilen Akyazılı Sultan 15.-16. yüzyıl ortalarında yaşamış olmalıdır.

Tekkeyi H.1062/M.1652 tarihinde ziyaret eden Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre gayet mamur olan tekkenin tarla, koru, değirmenlerinden başka çok sayıda hayvanı vardır. Vakıf mallarının dışında yardım gelirleri de çoktur. Bu tarihte tekke şeyhinin Arslan Dede olduğu öğrenilmektedir (*Seyahatname*, C.3/2: 455-456). 18. yüz-

yıl ortalarından itibaren gerilemeye başlayan Akyazılı Sultan Tekkesi'nin bölgedeki Osmanlı-Rus Savaşları ve 1826 kararlarından da olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır. Öyle ki 1872'de bölgeyi ziyaret eden F. Kanitz, o sırada Şeyh Halil Baba idaresindeki tekke de sürekli kalan 18 ve geçici 8 derviş bulunduğunu bildirirken (Kanitz, byy.: 231), 1883'e doğru tekkeyi gören İreçek, burada sadece bir dervişe rastlamıştır (Aktaran Eyice, 1967: 574). Bölge Hristiyanları tarafından Aziz Athanasius manastırı olarak kabul edilen tekke, Hristiyanlar tarafından da ziyaret edilmektedir.

5. Demir Baba Türbesi (Hazergrad Demir Baba Tekkesi'nde)

Deliorman Bölgesi'nin orta kesiminde, Hazargrad'ın (Razgrad) Kemaller/İşperih İlçesi kırsalındaki Mumcular Köyü'nün 2 km kadar batısında yer alan Demir Baba Tekkesi, ormanlık bir arazinin ortasındaki derin bir vadide kurulmuştur (Ek: 18). Demir Hasan Baba (Noyan, 1976: 37) ve Hasan Demir Baba Pehlivan Tekkesi (Kanitz, byy.: 330) olarak da literatüre geçen külliye'nin mihman evi¹², türbe, meydan evi¹³, hazire ve cami gibi çok sayıda üniteden meydana geldiği anlaşılmaktadır. Demir Baba'ya ait türbe ve etrafındaki kuşatma duvarı ile mihman evi, su pınarı ve birkaç mezar taşı tekmeden günümüze ulaşabilen yapılardır. Geniş bir araziye sahip olan Demir Baba Tekkesi'nin vakfi olduğu halde vakfiyesi mevcut değildir. Tekkenin son şeyhi İstanbul Merdivenköy Dergâhı'nda yetişen Haydar Baba'dır (Kökel, 2007: 7-8).

Demir Baba Türbesi, yedigen planlı bir esas mekân ile bunun önüne daha alçak tutulan kare planlı bir giriş bölümünden oluşmaktadır. Kubbe örtülü türbenin doğu cephesindeki giriş bölümü içten kubbe, dıştan sivri külah örtülüdür. Farklı boyutlarda bej kum taşı bloklarla inşa edilmiş olan türbe, antik bir yapıya ait iki büyük taş üzerine oturmaktadır (Ek: 19-20).

Türbe, beşi esas mekânda ikisi giriş bölümünde olmak üzere toplam yedi pencereyle aydınlatılmaktadır. Türbe pencereleri ayrı cephelere üç farklı seviyede yerleştirilmiş olup değişik boyut ve formlardadır. Giriş mekânı pencereleri kuzey ve güney cephede alt koda yerleştirilmiş, farklı düzenlemelerdeki dikdörtgen açıklıklar şeklindedir.

Giriş bölümünün ekseninde yuvarlak kemerli giriş açıklığı bulunur. İç mekânda kubbe geçişlerine başlık şeklinde taş kabartmalar yerleştirilmiştir. Mekânın kubbe göbeği hatayi ve rumilerden oluşan yuvarlak bir madalyon; eteği sekiz dilimli madalyonlarla ayrılmış zencirek kuşakları ve farklı renklerde çifte vav'larla meydana getirilen motiflerle bezelidir. Kubbe eteğinin üç tarafındaki vav'lı kompozisyonların simetrik eksenine nesih ve sülüs hatla Allah, Muhammed, Ali isimleri yerleştirilmiştir (Ek: 21).

Giriş bölümünden daha yüksek koddaki esas mekâna geçiş, üç basamaklı taş merdivenle çıkılan tonoz örtülü derin bir sahanlıkla sağlanmaktadır. İç mekân merkezinde Demir Baba'ya ait mezar yer alır (Ek: 22). Zeminden yükseltilmiş sanduka çeşitli kumaş, örtü ve adak eşyasıyla kaplanmıştır. Kabrin orijinal olmayan baş taşı yedi dilimli bir sütun şeklindedir.

Yapının kuzeydoğu ve güneydoğu duvarlarındaki pencereler içten geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiş olup, kuzeydoğu penceresinin üzerinde kalkan şeklindeki yuvarlak madalyonların arasında bir Zülfikar (Ek: 23), güneydoğudakinin üzerinde ise dolamalı bir başlık kabartmasına yer verilmiş (Ek: 24); giriş açıklığının alınlığına ise yedi bölümlü bir gülbezek yerleştirilmiştir. Güneybatı ve kuzeydoğu cephelerde kare planlı iki niş bulunur. Esas mekânın kubbesindeki bezemeler yuvarlak ve oval olmak üzere farklı form ve boyutlardaki dokuz madalyon ve onları kuşatan bir frizden oluşmaktadır. Türbeyi çevreleyen kuşatma duvarı üzerinde yedi köşeli yıldız şeklinde bezemelere yer verilmiştir (Ek: 25).

Günümüze hiçbir kitabesi ulaşmayan tekkenin kuruluş tarihi bilinmemektedir. Ancak S. Dimitrov tarafından tespit edilen 1569 tarihli bir tapu tahrir kaydında, Köse İsa Cemaati'nin tekkenin hizmetinde gösterilmesi, tekkenin bu tarihte mevcut olduğunu ortaya koymaktadır (Aktaran Mikov, 2008: 66).

Türbede metfun Demir Baba, anlatı ve resmi kayıtlarda Timur Baba, Timur Dede, Umur Baba şeklinde zikredilmektedir (Keskioğlu, 1971: 88). Demir Baba Velayetnamesi'ne göre Akyazılı Sultan'ın müridi Hacı Dede ile Turan Halife'nin kızı Zahide Dürdane Hatun'un oğlu olan Demir Baba¹⁴, yılı bilinmeyen bir Ramazan ayının Perşembe günü dünyaya gelmiştir. Yiğit ve pehlivan bir delikanlı olup uzun boylu ve çok güçlüdür. Akyazılı Sultan'ın ölümünden sonra Kutubluğun Ona geçmesiyle birlikte pek çok keramet gösteren bir şeyh ve evliyadır.

Demir Baba Tekkesi'nin hangi tarikata mensup olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte tespit edilemeyen bir dönemde kompleksin bir Bektaşî tekkesine dönüştüğü 1826 kararlarıyla kapatılmasından da anlaşılmaktadır. Günümüzde her mezhepten Müslüman ve Gayri Müslim tarafından ziyaret edilen tekkenin son şeyhi de Bektaşî meşreplidir. Bölgedeki Hristiyanlar tarafından Aziz İliya'nın manastırı olarak kabul edilen tekke Hristiyanlar tarafından da ziyaret edilmektedir.

6. Ali Baba Türbesi (Ali Baba Tekkesi'nde)

Hasköy şehir merkezine 25-30 km uzaklıkta, ormanlık bir alanda yer alan Ali Baba Tekkesi, Kralevo ve Malık İzvor Köyleri arasında, Tekkeköy olarak adlandırılan mahalde bulunmaktadır.

Hakkında fazla bilgi olmayan Ali Baba Tekkesi'nin, Otman Baba Sultan'ın halifesi, Aziz Ali Baba tarafından kurulduğu, vakıfları olmayan bu kanaat tekkesinde 20-30 kadar dervişin yaşadığı, Otman Baba'dan beri yedi terk keçe külâh giyen bu dervişlere her gün kurban olarak birer koyun, sadaka, adak ve hediyelerin geldiği Evliya Çelebi'den öğrenilmektedir (*Seyahatname*, C.8/2: 747). Evliya Çelebi'nin tekkeyi oluşturan yapılar hakkında bilgi vermeden düştüğü bu kayıttan, tekkede türbe dışında en azından mutfak ve derviş odalarının bulunduğu anlaşılmaktadır. 1826'daki Vaka-i Hayriye kararlarıyla Uzuncaabad Hasköy'de yıkılan Bektaşî tekkeleri arasında Ali Baba Zaviyesi de sayılmaktadır (Badi, 2014: 684). Tekkenin bundan sonraki

akıbeti bilinmemektedir. Yapının çevresinde dağınık halde bulunan büyük taş bloklar, tekkeyi oluşturan ancak mahiyetleri tespit edilemeyen yapılara ait olmalıdır.

Ali Baba için inşa edilen türbe, yedigen planlı esas mekân ve bunun önünde yer alan daha alçak tutulmuş kare planlı bir giriş bölümünden meydana gelmektedir (Ek: 26). Taş ve tuğla malzemenin bir arada kullanıldığı türbe düzensiz sıralardan oluşan almaşık duvar tekniğinde, giriş bölümü ise harçla kaynaştırılmış kaba yonu taşlarla inşa edilmiştir. Esas kısım içten kubbe dıştan külah örtülü olduğu halde giriş bölümü üç yöne meyilli kırma çatılıdır. Her iki mekânın da üst örtüsü kiremit kaplıdır.

Türbede, biri esas mekânın güney yüzünde, diğeri ise giriş kısmında olmak üzere iki pencere bulunmaktadır. Her ikisi de dikdörtgen formlu olan bu pencerelerden esas mekândaki demir korkuluklu olup zemin seviyesine, giriş bölümündeki ise cephe ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Giriş bölümünün ortasında yer alan, kalın silmelerle çerçevelenmiş basık kemerli giriş açıklığı, tek kanatlı ahşap bir kapıyla kapatılmıştır. Zemini halı ve muşambayla kaplanmış olan giriş bölümü tamamen sıvalıdır.

Dikdörtgen planlı bir açıklıkla giriş bölümünden türbe kısmına geçildiğinde, girişle aynı eksen üzerinde yer alan Ali Baba'nın mezarı karşımıza çıkmaktadır. Yeni olduğu görülen kabir, tuğlalarla zeminden yükseltilmiş olup kabrin başucunda Latin harfleriyle Türkçe olarak "Ali Baba" yazılı mermer bir mezar taşı yer almaktadır (Ek: 27). Türbe zemini de giriş bölümünde olduğu gibi halı ve muşambalarla kaplıdır. Yapının kuzeydoğu yüzünde bulunan dikdörtgen planlı küçük bir niş açık bir dolap olarak kullanılmaktadır.

Duvarları sıvalı olan Ali Baba Türbesi'nde kubbeye geçişler, içten her köşede iki sıra mukarnaslarla vurgulanmıştır. Altta dört, üstte ise üç dilimden ibaret bu mukarnas dizileri, her köşede yedi dilimden oluşacak şekilde düzenlenmiştir.

Kitabesi mevcut olmayan türbenin inşa tarihi bilinmemektedir. S. Lewis, duvar örgüsü, yapı tekniği ve kullanılan malzemeye dayanarak Erken Osmanlı Devri'ne tarihlediği yapının yerli ustalar tarafından inşa edildiğini ileri sürmektedir (Lewis, 2001: 8). 17. yüzyılda bölgeye gelmiş olan Evliya Çelebi'nin, tekkenin kurucusu Ali Baba'yı Otman Baba'nın halifesi ve "merhum" olarak zikretmesi yapının o tarihte mevcut olduğunu göstermektedir. Ali Baba Türbesi'nin Otman Baba Türbesi'nin inşasından sonraki bir tarihte, 16. yüzyıl ortalarında inşa edilmiş olması muhtemel görünmektedir.

Türbede metfun Ali Baba'nın tarihi kimliği bilinmemekle birlikte, Bulgaristan topraklarındaki en etkili dini önderlerden Otman Baba'nın halifelerinden biri olduğu ve bağlılığının bir göstergesi olarak kendi ve müritlerinin yedi terklı taç giydikleri anlaşılmaktadır.

7. Abdullah Baba Türbesi (Katerini Abdullah Baba Tekkesi'nde)

Günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde kalan Selanik'in 65 km kadar güney batısındaki Katerini adlı küçük bir kasabada bulunan Abdullah Baba Tekkesi, halk arasında Sarı Abdullah Baba Tekke olarak da anılmaktadır (Maden, 2017: 148). Meydan evi, aşevi, kiler, ekmek evi, şeyh odası, at evi, hazire gibi unsurlardan meydana geldiği düşünülen tekke, mütevazı ölçekli bir kompleks olarak değerlendirilmektedir (Tanman, 1990: 20-21). Bölgenin Osmanlı toprakları dışında kalmasıyla bakımsız kalan tekkenin türbe ve şeyh odası dışında kalan bölümleri yıkılmış, haziredeki iki mezar¹⁵ ile bir çeşme¹⁶ günümüze ulaşabilmiştir.

Bektaşî Tarikatı'na mensup olduğu anlaşılan Abdullah Baba Tekkesi'nin kurucusu ve banisi, türbede metfun olan Abdullah Baba olduğu mezar taşından anlaşılmaktadır. Abdullah Baba'nın vefatından sonra şeyhliğe sırasıyla Cafer Baba ve tekkenin son şeyhi olan Veli Baba geçmiştir (Tanman, 1990: 20).

Abdullah Baba için inşa edilen türbe, yedigen planlı bir esas mekân ve bunun önünde daha alçak tutulmuş yamuk planlı, kapalı bir giriş bölümünden meydana gelmektedir (Ek: 28-29). Türbe mekânı dıştan her kenarı 3 metre uzunluğunda bir yedigen, içten ise 5 metre çapında bir daire şeklindedir. Ondörtgen kasnağa oturan bir kubbeye örtülü olan türbenin kuzeyindeki giriş bölümü tonozla örtülmüştür. Giriş mekânının kuzey, doğu ve batı cepheleri üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır. Sıvalı olan türbe ve giriş mekânının cepheleri saçak hattında silmelerle nihayetlenmektedir.

Abdullah Baba Türbesi'nde esas mekân, her biri yedigenin bir kenarının ortasına denk gelecek şekilde yerleştirilmiş, yuvarlak kemerli dört pencereyle aydınlanırken, giriş bölümü kuzey duvarında yer alan yarım daire kemerli tek bir büyük pencereyle çözülmüştür. Bütün pencereler demir parmaklıklarla kapatılmıştır.

Türbeye, giriş bölümünün batı duvarında yer alan basık kemerli bir kapıyla girilmektedir. Duvar yüzeyleri içten tamamen sıvanmış olan giriş bölümünün doğu duvarı ortasında üç dilimli bir kemerle nihayetlenen sağır bir niş bulunmaktadır. Esas türbe kısmına geçiş sağlayan kapının yer aldığı güney duvarında ise yarım daire planlı bir niş yer almaktadır.

İçeriden daire planlı olan türbenin ortasında Abdullah Baba'ya ait mezar yer almaktadır (Ek: 30). Orijinal olmayan üçgen prizma ahşap bir sanduka kabri belirginleştirmektedir. Sandukanın baş ve ayak uçlarında bulunan silindirik gövdeli mezar taşlarından başucundaki Hüseyini formda 12 dilimli bir başlık ve boyun kısmında teslim taşı madalyonla donatılmıştır. Teslim taşının içinde kalan yüzeye "hu" ibaresi yerleştirilmiştir. Talik hatlı yedi satırlık kitabe Suzi adındaki şair tarafından aruz vezninde yazılmış olup metni şu şekildedir:

“Gel bu kabr-i evliyaya sür yüzün ey talibâ
Kıl niyâz eyle ziyâret derde istersen devâ

Feyz ihsan eyler ehl-i aşka ruhaniyeti
 Türbesinden enf-i irfâna gelir bûy-i vefa
 Vâris-i âl-i abâdır dahi kutbü'l-arifin
 Hem ricâl-i hanedângâh-ı Ali el-Mürtezâ
 Dilde evrâdı müdâmâ çarde-i ma'sûm idi
 Zikr ederdî oniki şehzâdeyi subh û mesâ
 Hacı Bektaş-ı Velî'den hüsn-i himmet ahz edip
 Bu kazâ-i âlîde bu tekyeyi etti binâ
 Zevk-i tecridde bitip geçti mücerred fâniden
 Seyyidü's-sa'dâta kıldı hû deyip cânın fedâ
 Sûzîya bir er gelip menkût-i târihin dedi
 Câygâh etti riyâz-i adni Abdullah Baba
 Yevm-i Salı 8 nu (Ramazan) sene 1309 sene 1310" (Tanman, 1990: 21-22).

Mezar taşı kitabesinden anlaşıldığına göre Abdullah Baba, H.1309/M.1892 senesinin Ramazan ayının sekizinde, Salı günü vefat etmiştir¹⁷.

Türbede bir zamanlar tekkede kullanılmış olduğu düşünülen şamdanlar ve çerağı muhafaza edilmektedir. İçten sıvalı olan türbe duvarlarının orijinal süslemelerinden eser kalmamıştır¹⁸.

Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi bulunmayan Abdullah Baba'nın Bektaşî Tariyatı'nın "mücerret" ya da "babagân" tabir edilen sınıfına dâhil bulunduğu, tekkenin banisi olduğu ve 1892 yılının Ramazan ayında vefat ettiği mezar taşı kitabesinden öğrenilmektedir. Epirli olan Abdullah Baba'nın Arnavut asıllı Dokakinzadeler Sülalesi'ne mensup olduğu (Maden, 2017: 149) anlaşılmaktadır. Bölgedeki Hristiyanlar tarafından da bir aziz olarak benimsendiği anlaşılan Abdullah Baba'nın türbesi yatır olarak ziyaret edilmektedir. Kesin kuruluş tarihi¹⁹ bilinmeyen tekkenin 1861-1892 yılları arasında inşa edildiği düşünülmektedir (Tanman, 1990: 20).

8. Hasan-Hüseyin Türbesi (Otman Baba Tekkesi'nde)

Otman Baba Tekkesi'nde, Otman Baba Türbesi'ni kuşatan çevre duvarlarının doğusunda yer alan yapı, bölge halkı tarafından Hasan-Hüseyin Türbesi olarak adlandırılmaktadır. Günümüzdeki haliyle inşa edilmeden önce, yedigen planlı ahşap bir yapı olduğu bilinen Hasan Hüseyin Türbesi, adak olarak yakılan mumların neden olduğu bir yangınla 1944 tarihinde büyük hasar görmüş ve aynı yıl yeniden inşa edilmiştir.

Yedigen planlı türbe, mevcut haliyle kaba yonu taştan inşa edilmiş olup duvarları içten ve dıştan kireçle sıvalıdır. Yapının yedi yöne eğimli kırma çatısı ile giriş cephesindeki sundurma kiremit kaplıdır. Türbenin girişi güney cephesinde olup, tek kanatlı ahşap bir kapının yerleştirildiği dikdörtgen planlı bir açıklıktan ibarettir (Ek: 31). Yapı, giriş cephesi haricindeki altı yüzün üst seviyelerine yerleştirilen dikdörtgen planlı küçük birer pencereyle aydınlatılmaktadır. Güneybatı yüzündeki pencerenin

altına, duvar örgüsü içerisinde bir kitabe yerleştirilmiştir. Kitabeyi oluşturan metin içerisinde sadece “Yahya Paşa” ve “Ali” isimleri okunabilmektedir (Ek: 32). Tahrip olduğu görülen kitabenin bu hali ve kendi içinde bağlantılı bir metin oluşturmaması, başka yerlerden bulunup bir araya getirilen parçalardan oluşturulmuş olabileceğini düşündürmektedir.

Türbeye girildiğinde, ortak bir mezar taşı ile belirtilmiş ve Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’e ait olduklarına inanılan iki ayrı mezar karşımıza çıkmaktadır (Ek: 33). Silindirik gövde üzerine yerleştirilmiş yedi dilimli bir başlıkla taçlandırılmış olan mezar taşının beş satırdan oluşan kitabesi şu şekildedir:

1. “Fatiha
2. Tacına eyle nazar kim eylemiş ol şâh-ı aşk
3. Cerh-i- kabza-i ..... dünyâle dâr
4. Tarih-i ..... Aleyhisselâm
5. 1193” (Balkanlı, 1986: 76).

H.1193/M.1778-1779 tarihi olduğu anlaşılan mezar taşının kime ait olduğu tespit edilememektedir. A.K. Balkanlı, Malkoçoğulları Türbesi olarak adlandırdığı yapının Yahya Paşa’ya ait olduğunu düşünmektedir (Balkanlı, 1986: 76-77). Nitekim 17. yüzyılda Otman Baba Tekkesi’ni ziyaret eden Evliya Çelebi’ye göre; Yahya Paşa’nın oğlu Mehmed Bey, Üsküp’ten gelerek Otman Baba Tekkesi’nde bir Bahar Meydanı inşa ettirmiştir ve bu meydanın kapısı üzerinde; “Yahya Paşa oğlu Mehmed Beyin Ruhuna yâd eyleyin El-Fatiha sene 885” tarihi yer almaktadır (*Seyahatname*, C.8/2: 743). Evliya Çelebi’nin verdiği bilgiler, günümüzde türbe kitabesi olarak yerleştirilen metnin tekkenin Bahar Meydanı kapısı üzerinde yer alan kitabeye ait olabileceğini düşündürmektedir.

Türbeyi ziyaret edenlerden kimine göre burada yatanlar; Hz. Ali’nin oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, kimine göreyse Otman Baba’nın aynı adlı iki oğludur. Yapının banisiyle birlikte içinde meftun olan kişinin de adı zamanla unutulmuş ve sembolik bir anlam kazanmıştır.

9. Demirhanlı Gazi Ali Baba Türbesi

Hasköy’e 15-20 km kadar mesafedeki Alanmahalle Köyü’nde bulunan Demirhanlı Gazi Ali Baba Türbesi, köy meydanına yakın, tepelik bir arazi üzerinde inşa edilmiştir. Alanmahalle Köyü’nde yaşayanların verdiği bilgilere göre, Demirhanlı Gazi Ali Baba Türbesi önceleri ahşap malzemeden inşa edilmiş bir yapı olduğu halde, adak olarak yakılan mumların neden olduğu bir yangın sonucunda tamamen yanmış ve köy halkı tarafından bugünkü haliyle yeniden inşa edilmiştir. Orijinal halini bilemediğimiz yapı, günümüzde yediğen plan şemasına sahip olup tamamen modern malzemeden inşa edilmiştir. Yedi yöne eğilimli, kiremit kaplı kırma çatı ile örtülü olan yapının çatısının üzerine sivri bir alem yerleştirilmiştir (Ek: 34).

Güney cephede yer alan giriş açıklığı, önde serbest arkada duvara dayalı dört aşıp direk üzerinde yükselen, öne eğimli bir sundurma ile örtülüdür. Küçük boyutlu ve alçak olarak inşa edilen yapı, güneybatı cephesinin ortasında yer alan tek bir pencereyle aydınlatılmaktadır.

Türbeye girildiğinde Demirhanlı Gazi Ali Baba'ya ait mezar karşımıza çıkmaktadır (Ek: 35). Mermer plakalarla zeminden yükseltılarak belirginleştirilen kabrin mermer taşı yeni olup, başlığı yeşil kumaşla sarık şeklinde dolanmıştır. Yapının batı ve kuzeybatı cepheleri ortasına açılan dikdörtgen planlı iki niş, çeşitli eşyanın konduğu birer açık dolap olarak kullanılmaktadır.

Mimari açıdan hiçbir orijinalliği kalmayan Demirhanlı Gazi Ali Baba Türbesi'nde kâğıt üzerine yazılmış ve çerçeve içerisinde muhafaza edilen bir kitabe²⁰ bulunmaktadır (Ek: 36). Osmanlıca yazılmış kitabenin metni şu şekildedir:

1. “Bu merkad sahibi Kân'ı Seha Gazi Ali Baba
2. Nice gazilere server olupdur bu Veli ata
3. Yedinde tîğ-ı katı Rumelinin fethine erdi
4. İrişti Nusret-i Yezdân alıp Şaha Gazay-ı uzma
5. Bu demde Pir'î Hüsam Şahı Gani'nin Post-nişînine
6. Zuhurât eyleyib Ahmed Dede'ye çün edib imâ
7. Cedîden türbesin bünyâd edib ol zât-ı Kurbullâh
8. Sene bin iki yüz on yedide tecrid edib i'lâ
9. Erenler yar-ı gâridir ki ümmetler edib izhâr
10. Fâkir-i âsâr olub medhin bu zâtın eyledim ifşâ
11. Sene 1217”

H.1217/M.1802–1803 tarihlerinde gerçekleştirilmiş bir tamirat ya da tadilat kitabesi olabileceği akla gelen bu unsurun varlığı yapıya dair tarihi bir belge niteliğindedir. Zira kitabeye göre “Gazi” lakaplı Ali Baba, Otman Baba ve tekkesiyle yakın ilişkiler içerisinde. Bu ilişkiyi ortaya koyan bağlantılardan biri de L. Mikov tarafından incelenen ve Alanmahalle Köyü Alevi Dedesi'nin taşıdığı mühürdür. Yedigen formuyla alışlagelmiş Osmanlı mühürlerinden ayrılan H.1151/M.1738-1739 tarihli mühür üzerinde de türbede yer alan kitabede olduğu gibi Hüsam Şah ve Osman Baba ifadeleri okunmaktadır (Mikov, 2008: 466, R.128).

Demirhanlı Ali Baba'nın tarihi kimliği tam olarak bilinmemekle birlikte, Rume- li'nin fethine katılan gazi-erenlerden biri olduğuna inanılmaktadır. Adakların adanıp kurbanların kesildiği Demirhanlı Ali Baba Türbesi, günümüzde tekil bir mezar yapısından ibaret olmakla birlikte, çevreye dağılmış halde bulunan işlenmiş taş malzeme ve mezar taşları, bir zamanlar burada bir zaviye olabileceğini düşündürmektedir.

10. Değerlendirme ve Sonuç

Balkan coğrafyasında tespit edebildiğimiz yedigen planlı türbelerden sadece Otman Baba Türbesi'nin inşa kitabesi mevcuttur. Ancak Otman Baba ve Demir Baba Velayetnamelerinde anlatılan olayların kronolojisi takip edildiğinde, Otman Baba Türbesi'nden dan sonra sırasıyla Kıdemli Baba, Akyazılı Sultan ve Demir Baba türbelerinin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ali Baba Türbesi de olasılıkla aynı dönemlerde inşa edilmiş olmalıdır. Abdullah Baba Türbesi'nin inşa kitabesi bulunmadığı halde mezar taşı kitabesindeki H.1309/M.1892 tarihi Abdullah Baba'nın ölüm yılının yanında türbenin inşa tarihi hakkında da fikir vermektedir. Mimari açıdan orijinallliğini yitirmiş olan bu iki türbe, yedigen plan şemasının geleneksel olarak devam ettirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bütün türbeler yedigen plan şemasının birbirinden farklı varyasyonlarını sergilemektedir. Yedigen planlı türbe şemasının tespit edilebilen en erken tarihli örneği olan Otman Baba Türbesi, H.883/M.1478'de vefat eden Otman Baba nam Hüsam Şah için yapılmış olup H.912/M.1506-1507 yılında tamamlanmıştır. Yapı, kubbe örtülü bir esas kısım ve bunun önünde, önde ve ortada sütunlar, arkada ise beden duvarlarına oturan, baldaken tarzında kubbeli bir giriş bölümünden meydana gelmektedir. Mezar taşı ve türbe kitabelerinden anlaşıldığına göre yapı evliyanın ölümünden 29 yıl sonra tamamlanmıştır. Oldukça uzun olan bu süre böylesi bir mimari projenin planlama, mali ve tasarım zorluklarından kaynaklanıyor olmalıdır.

Otman Baba Türbesi baldaken tarzında, kubbe örtülü giriş bölümü olan tek örnektir. Kıdemli Baba, Akyazılı Sultan, Demir Baba, Ali Baba türbelerinin giriş mekânları kare, Abdullah Baba türbesinde giriş bölümü ise simetrik teamüllere aykırı olarak yamuk planlıdır. Esas mekânın içten daire, dıştan yedigen planlı olması da Abdullah Baba Türbesi'ni içte ve dışta yedigen şemayı arz eden diğer örneklerden ayırmaktadır.

Malzeme açısından değerlendirildiğinde Otman Baba, Kıdemli Baba, Akyazılı Sultan ve Demir Baba türbelerinin muntazam kesme taş bloklarla inşa edildiği görülmektedir. Kaliteli malzeme ve işçilik ürünü olan bu yapıların aksine Ali Baba Türbesi farklı dizilişlerdeki kaba yonu taş ve tuğla malzemeyle almalı duvar örgüsünde inşa edilmiştir. Abdullah Baba Türbesi'nin moloz taşından örülü duvarları içten ve dıştan sıvalıdır. Yapılarda kullanılan malzeme ve işçilik, tekkelerin mali güç ve olanakları hakkında da yorum yapma imkânı sağlamaktadır. Zira her ne kadar malzemenin en yakın taş ocağından getirilmiş olduğu anlaşılrsa da söz konusu dönem için maliyetleri yüksek insan gücü ve nakliye gerektirdiği ortadadır. Yapıların yerleşimlerden uzak, ulaşılması güç arazilerde inşa edildiği göz önünde bulundurulduğunda, inşa projelerinin maliyet ve lojistiğinin ne denli yüksek olabileceği ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bazı araştırmacıların Ali Baba Türbesi'nin tarihlenmesinde bir veri olarak kullandığı teknik ve malzemenin, tarihlendirmeden ziyade maddi yetersizliklere işaret ettiğini söylemek mümkündür. Aynı maddi yetersizlikler Abdullah Baba Türbesi'nin inşa malzemesinde de kendini göstermektedir.

Otman Baba, Kıdemli Baba ve Abdullah Baba türbelerinin orijinal süsleme repertuarı günümüzde tamamen ortadan kalkmıştır. Akyazılı Sultan ve Demir Baba türbelerinde giriş bölümü ve esas mekânın kubbe yüzey ve eteklerinde geç döneme ait olan barok ve ampir üsluplu bezemeler korunmuştur. Demir Baba Türbesi'nde taş oyma ve kabartmaların da dekorasyonda önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir. Giriş bölümü kubbesine geçişi sağlayan pandantifler üzerinde ve esas mekânda yer alan başlık şeklindeki kabartmalar, iki yanında yuvarlak madalyonlarla resmedilmiş Zülfikar kabartması, giriş açıklığının alınlığında yer alan bitkisel bezemeli madalyon sembolik anlamları kuvvetli dekoratif unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde Akyazılı Sultan Türbesi ve imaretinin giriş cepheleri üzerindeki yedigen oymalar, süslemenin ötesinde sembolik bir amaçla yerleştirilen unsurlardır.

Türbelerde kullanılan yedigen plan şemasının, aynı tekkelerin farklı fonksiyonlardaki yapılarında da uygulandığı anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi'nin Otman Baba Tekkesi yapıları içerisinde saydığı yedi köşeli kış ve yaz meydanlarıyla köşklerden hiçbir kalıntı günümüze ulaşamamıştır. Kıdemli Baba Türbesi yakınlarındaki imaretin duvar kalıntılarında yedigen plan şemasına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde örtüsü tamamen yok olmakla birlikte beden duvarları günümüze ulaşan Akyazılı Sultan Tekkesi'nin imareti devasa boyutlarda bir yedigendir.

Balkanlarda etkili büyük şeyh ve evliyalar için yedigen planlı mezar anıtlarının inşa edilmesi bazı araştırmacıların dikkatini çekmiştir. B. Noyan'a göre gerek Otman Baba'nın tacının 7 dilimli olması gerekse de türbe ve tekke binalarının yedi köşeli olması, Yedinci İmam olan İmam Musa Kazım ile ilgilidir (Noyan, 1976: 12,24). B. Tanman, Abdullah Baba Türbesi'nde uygulanan yedigen plan şemasını detaya girmeden, rakam sembolizmine büyük önem veren ve bu sembolizmi kendi erkânında uygulayan Bektaşilik'te 7 sayısının kutsal sayılmasına bağlamaktadır (Tanman, 1990: 24). Pir, rehber, mürşit, iki musahip ile bunların eşlerinden oluşan 7 erkân üzere olan Alevî-Bektaşî inancında sembolik anlamları en kuvvetli sayılardan biri olan 7, zaman, mekân, hal, unvan, kutsallık gibi önemli sıfatlar ihtiva eden bir sayı olarak karşımıza çıkmaktadır. Alevî-Bektaşî cemlerinde okunan gülbanklarda sayılarla sembolize edilen ululardan bahsedilir. Bunların içerisinde "Yediler" öncelikle Hz. Muhammed, Hz. Hatice, Hz. Fâtıma, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Selman-ı Farişi'den oluşan kişileri; ayrıca Hz. İmam Musa Kâzım'a kadar olan "yedî imamı"; Alevî-Bektaşî edebiyatında önemli yerleri olan Nesimi, Hatayî Fuzulî, Yemimi, Virani, Pir Sultan Abdal olmak üzere "yedî ulu ozanı" simgeler (Günşen, 2007: 344). Yedi ayrıca, Hz. Ali'de bulunduğu inanılan yedi üstün sıfatı²¹, Fatma Ana kuşağının yedi rengini²², insanın başında yer alan yedi deliği²³, yedi farzı²⁴, yedi iklimi²⁵, yedi tacı²⁶, yedi tutumu²⁷, yedi kaleyi²⁸, yedi çizgiyi²⁹, yedi göğü³⁰ ve yedi tamuyu³¹ simgeleyen sayıdır (Çoşar, 2011: 126).

Sufiler tarafından çok sevildiği anlaşılan 7 sayısı başlık sembolizmine de yansımıştır. Bazı tarikatlar, mensubiyetin en önemli belirteçlerinden olan taçlarını Otman Baba örneğinde olduğu gibi yedi terkli olarak belirlemiştir³².

A. Y. Ocak, Balkanlar'daki yedigen planlı türbelerin İsmaili etkisinin bir ürünü olabileceğini, Osmanlı fetihlerinden çok önce bölgede İsmaili unsurların bulunduğunu düşünmektedir (Ocak, 2011: 85). Yedigen şemayı İsmaili etkisine bağlamının doğru olacağını düşünen İ. Melikoff, etkiyi bölgeye taşıyanların Hurufiler olduğu kanaatinde (Aktaran, Ocak, 2011: 85). Gerçekten de İslami örgütlenmeler içerisinde 7 sayısının en çok İsmaili mezhebinde vurgulandığı görülmektedir. İsmaili doktrine göre Allah'ın "kaf" ve "nun" harflerinden meydana gelen "Kün" (Ol!) emriyle "Fayekun" (Olur) gerçekleşir. "el-Hurûfü'l-ulyâ" olarak adlandırılan bu prensibin 7 harfi 7 büyük peygamberi ve onlara vahiy edilen mesajları sembolize etmektedir. Peygamberler vahyin zahiri, İmamlar da bâtni anlamını ortaya koyar ve her devrin yedinci İmamı diğerlerinde bulunmayan ilâhî bir güce sahiptir. El-Kirmânî'ye göre her devrin yedinci imamı, semâvî güçlerin ve şerefli 7 sayısının desteğiyle, peygamberin hâkimiyetindeki büyük, kendisinin hâkim olduğu küçük bir dönemi bitiren, inkâr edilemez manevi güce sahip bir kimsedir (Öz ve Eş-Şak'a, 2001: 130). İsmâilî mitolojik düşüncesine göre; ezeli sisten, önce 7 cennet, sonra 7 yeryüzü doğmuştur. 7 büyük peygamber 7 göksel küreye karşılık gelir ve her peygamberin 7 yeryüzüne karşılık gelen döneminde 7 imam ortaya çıkar. (Shimmel, 2000: 163).

14. yüzyılda İran coğrafyasında ortaya çıkan ezoterik bir mezhep olan Hurufilik de dünyevi ve metafizik her şeyi harfler ve sayılarla açıklayabilme iddiası taşımaktadır. Tasavvuf ehli arasında büyük bir rağbet gören Hurufî doktrin, Kur'an'daki yedililerle insan yüzü ve bedeninin yedi kısmı arasında bağlantılar kurmaktadır. Onlara göre; 7, ruhsal güçlerini yoğunlaştırdıkları bedenin "letafet" olarak adlandırılan 7 noktasına tekabül eder. Bu letafetler, Allah'ın Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar 7 büyük peygamberde zuhur eden 7 temel niteliğiyle ilişkilidir. Batnî düşünceye göre mistik hiyerarşi; en yüksekte Kutb, yani yaradılışın ekseni olmak üzere 7 derecelidir (Shimmel, 2000: 161). Kısa sürede çok etkili bir harekete dönüşen Hurufilik, siyasi ve dini bir tehdit olarak görüldüğünden faaliyetleri yasaklanmış, mensupları cezalandırılmıştır. Hurufiler, özellikle Kalenderîler arasına sızarak, merkezden uzak ve alternatif sufi görüşlere aşına Balkan coğrafyasında rahat hareket etmiş ve faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Aksu, 1998: 411).

İsmaili ve Hurufî oluşumlarda olduğu kadar eski Türk inançlarında da 7 sayısının çok önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. İran coğrafyası ve inanışları üzerinden Türk kültür ve inanç dünyasına dâhil olduğu düşünülen (Ögel, 2010: 179) 7, kısa süre içerisinde Türk halklarının kadim uğurlu sayısı 9'un alternatifi olmuş, hatta yerine geçmiştir. Eski Türklere göre gök ve yer 7 katlıdır. Göklerin yedinci katında Gök Tengri, yerlerin yedinci katında ise kötülük timsali Erlik oturmaktadır. Şaman, 7 basamaklı bir merdivenle göğe ya da yeraltına ulaşabilirdi. Benzer şekilde bazı Türk kabilelerinin dünyanın eksenini meydana getiren Hayat Ağacını 7 dallı tahayyül ettikleri anlaşılmaktadır (Ögel, 2010: 91,96). Yaratıcı Tanrı Ülgen'in 7 kızı ve 7 oğlu olması da, yedi sayısının göksel ve tanrısal özelliklerine işaret etmektedir. 7, Göktürk devrinden itibaren kozmolojik bir anlam kazanmış ve dünya "Yedi iklim"

olarak anılmaya başlanmıştır (Ögel, 2010: 299). Her biri bir yıldız tarafından yönetilen bu iklimlerden ilki Zuhâl Yıldızının idaresindeki Hint Diyarı; ikincisi Müşteri Yıldızının hâkimiyetindeki Çin diyarı; üçüncüsü Merih Yıldızının idaresindeki Türk diyarı; dördüncüsü Güneş etkisindeki Horasan diyarı; beşincisi Zühre Yıldızının idare ettiği Maverâ-ün Nehir diyarı; altıncısı Ultarit'in hükmettiği Rum diyarı; yedincisi ise Ay'ın idare ettiği Bulgar diyarıdır (Uraz, 1994: 34-35). Türk mitolojisinde düzen ve ilahi döngü kavramlarının da 7 sayısı ile ifade edildiği anlaşılmaktadır. Astronomik bir sembol olarak Küçük Ayı burcu bir arabayı çeken iki at, Büyük Ayı burcu ise 7 kurttur. Büyük Ayı burcunun 7 kurdu durmadan Küçük Ayı burcunun iki kısırağını kovalar fakat yakalayamaz. Zira yakalasa göğün ve yerin düzeni bozulacaktır (Ögel, 2010: 50). Türkçe “Yetiken” yani yedigen olarak adlandırılan Büyük Ayı Takımı Yıldızı, Altın Kazık etrafında muntazam bir şekilde dönerek yıllık takvimi gösterirdi (Esin, 1978: 46). Türklerde, Çin ve Hun geleneğine bağlanan bir Yetiken ve Altın kazık ibadeti olduğu anlaşılmaktadır (Esin, 1978: 90). Öyle ki Türk oldukları kabul edilen Buharhudadların sarayında, Çinlilerin ve Türklerin taptığı Yetiken'in yedi yıldızını sembolize eden yedi sütun bulunmakta, böylece hükümdarın sarayı Gök Tanrı'nın sarayı sayılan Yetiken'e benzetilmektedir (Esin, 1978: 125-126,153). Burada ilginç olan durum İslami devir Türk algısında Büyük Ayı manzumesinin “Arş Banat Na'ş” yani öteki dünyaya götüren bir cenaze arabası ya da tabut şeklinde tahayyül edilmesidir (Süleymanova, 2011: 224, 233). Zira Eski Türklerin ölümle ilgili ritüellerinde de 7 sayısına anlam yüklendiği bilinmektedir. Cenaze törenlerinde ölünün olduğu çadırın etrafında at üstünde 7 defa dönen yakınları, daha sonra kapının önünde yüzlerini keserek ağlardı. Bu tören 7 defa tekrarlanırdı (Kocasavaş, 2002: 67).

Yedigen plan şemasında bilinen ilk mezar anıtı Otman Baba için inşa edilmiştir. Otman Baba hakkındaki yazılı ve sözlü kaynaklar incelendiğinde, kitleleri kendi etrafında toplayan bu sıra dışı sufînin eski Türk geleneklerini yansıtan ve yaşayan biri olduğu görülmektedir. Velayetnamesine göre ısrarla Oğuz dilini konuşan ve öven; muayyen zaman ve yerlerde bir Şaman gibi davranıp Şamanik törenler düzenleyen, yedi terklı taç³³ giyen Otman Baba kadim Türk töresiyle bağını devam ettirmektedir. Aynı şekilde Otman Baba'nın Sarı Saltık ile hiç kesilmeyen maddi ve manevi bir bağa atfı yaptığı dikkat çekmektedir. Velâyetnamesine göre; bir gün ortadan kaybolan Otman Baba, Sarı Saltık'ın türbesinin bulunduğu Babaeski'de ortaya çıkar ve türbede bizzat Sarı Saltık tarafından yakılan ve hiç sönmeyen ateşi bakışlarıyla söndürür. Bu hadiseye şaşırarak bakanlara “bu ateşi yakan Sarı Saltık ve server-i cihan benim” der (Kılıç vd, 2007: 23). Velayetnamenin başka bir yerinde Otman Baba'ya karşı takındığı tavır dolayısıyla Sarı Saltık Fatih Sultan Mehmed'i cezalandırır ve Karaboğdan'da yapılan savaşta 57.000 askerle düşman tarafına geçerek Osmanlıların savaşı kaybetmelerine neden olur (Kılıç vd, 2007: 227-228). Efsanelere göre Sarı Saltık, ölmeden önce yedi tabut hazırlatarak içlerine kendi ağırlığınca kum doldurulmasını istemiş ve ölümünden sonra bu tabutlar geçmiş olduğu diyarlara götürülmüştür (*Seyahatname*, C.2/1: 161). Bu anlatılarda kadim “Ata Kültü” ile birlikte batını “devir/hulûl” inancının iç içe geçtiği görülmektedir. Görüldüğü gibi Sarı Saltık'ın bedeni ve ölümüyle yedi sayı-

sı arasında bir bağlantı kurulmuş, sembolik açıdan düşünüldüğünde de her köşesi ayrı bir yerde olan yedigen şema uygulanmıştır. Başta Otman Baba olmak üzere bölgede faaliyet gösteren şeyhlerin metfun olduğu türbelerin yedigen olması, burada yatan kişi ile Sarı Saltık arasındaki bağı vurgulanmış olmalıdır.

Anadolu Türk mimarisinde örneği olmayan yedigen plan şemasının tespit edilebilen tüm örnekleri Rumeli topraklarında inşa edilmiştir. Bu durum, şemasının ortaya çıkışında coğrafi bir tetikleyicinin söz konusu olduğunu düşündürmektedir. Zira çok eski zamanlardan beri Orta Asya Türk kavimlerinin geçiş koridoru olarak varlığını devam ettiren Balkan coğrafyası İslami devirlerden sonra bile kadim Türk inanışlarının canlı kalabildiği bir saha olduğu gibi batını karakterli İslami düşünce ve doktrinler içinde bir kuluçka işlevi görmüştür.

Sonuç olarak insanlık tarihinin en eski ve karmaşık motivasyon kaynaklarından biri olan inanç, her çağ ve toplumda kendi ayrıcalıklı mimari potansiyelini meydana getirmiştir. Özellikle ölüm ve inanç gibi iki kavramın girift bir bütün oluşturduğu yedigen planlı türbeler, kutsal mekânla sıradan mekân arasındaki farkı işlevsel, boyutsal, anlamsal ve tasarımsal farklılıklarıyla vurgulamaktadır. Tespit edilebilen tüm örnekleri Balkanlarda bulunan yedigen plan şemasındaki türbelerin tasarımında tek bir sebebin belirleyici olmadığını söylemek mümkündür. Söz konusu bu tasarımın oluşmasında etkili olan toplumsal, kültürel, itikadı, felsefi etmenlerin yanında coğrafya da çok önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski Türk kültür ve inançlarının İslamiyet'in çeşitli yorumlarıyla harmanlanmasına, resmî ideolojiden farklı düşüncelerin hayatta kalmasına, sürülenlerin kendilerine yer bulmasına fırsat veren Balkan coğrafyası, tüm bu birikimiyle özgün mimari tasarımını ortaya çıkartmıştır.

Sonnotlar

- 1 Fetret Devri'nde (1402-1413) Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarında hükümdarlığını ilan eden Yıldırım Bayezid'in şehzadelerinden Musa Çelebi'nin Kazaskerliğe getirdiği Şeyh Bedreddin Mahmud, Çelebi Sultan Mehmed'in kardeşlerini ortadan kaldırarak tek başına iktidarı ele geçirmesinin ardından ailesiyle birlikte İznik'e gönderilmiştir. Bir süre burada kalan Şeyh Bedreddin daha sonra gizlice Rumeli'ye geçmiştir. Kazaskerliği sırasında kethüdası olan Börklüce Mustafa ve bunun müridi Torlak Kemal Anadolu'da, Şeyh Bedreddin ise Deliorman'da kalabalık halk kitlelerinin katıldığı bir isyan başlatmıştır. Vezir-i Azam Bayezid Paşa önce Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal isyanlarını bastırıp faillerini idam etmiş daha sonra ise Rumeli tarafına geçerek bizzat Şeyh Bedreddin'in yönettiği ayaklanmayı bastırması, yakalanan Şeyh Bedreddin Serez'e getirilerek H.823/M. 1420 tarihinde burada asılmak suretiyle idam edilmiştir. Bkz. Uzunçarşılı, 1988: 363-365.
- 2 Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın halifelerinden biri olan Hasan Halife oğlu Şah Kulu'nun adamları vasıtasıyla faaliyet sahasını Rumeli'ye taşıdığı, bunların Serez, Selanik, Yeni Zağra, Filibe, Sofya ve bölgedeki diğer kazalarda halkı Şah İsmail'e biat etmeye davet ettikleri anlaşılmaktadır. Bkz. Uzunçarşılı, byy: 230, 253-254 dn. 1.
- 3 Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait H.973/M.1565 tarihli bir hükümde Anadolu'da halktan nezir adı altında para toplarken yakalanan beş Alevinin idam edilmesi ve evlatlarıyla ensabının Budin'e sürülmesi emredilmektedir. Bkz. Barkan, 1953: 229.
- 4 Evrenosoğulları, Mihaloğulları, Malkoçoğulları, Turahanoğulları, Minnetoğulları, Mecidoğulları gibi

- akıncı aileleri Rumeli mıntukasında faaliyet gösteren en önemli aktörlerdendir. Bu ailenin mensupları merkezi hükümet tarafından kendilerine verilen sancakbeyilik, beylerbeyilik gibi vazifelerle 250 yıl kadar Balkanlar'daki sancakların büyük bir kısmını idare etmiştir. Bkz. Başar, 2011: 219, 225. Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail'in karşı karşıya geldiği 1514 tarihli Çaldıran Savaşı öncesinde toplanan Osmanlı savaşı meclisinde, yorgun askerinin dinlenmesine bile fırsat vermeksizin şafak vaktiyle harp edilmesine karar verilmiştir. Bu acelenin en büyük sebebi Akıncıların büyük bir kısmının Alevi olması dolayısıyla taraf değiştirebilecekleri endişesidir. Bkz. Uzunçarşılı, byy: 266.
- 5 Otman Baba Türbesi'nin güneyinde, çevre duvarlarına bitişik haldeki Otman Baba İmareti, doğu-batı ekseninde gelişen dikdörtgen planlı bir yapıdır. Biri kuzey diğeri ise güney cephenin ortasında yer alan iki ayrı girişi olan yapı, asli fonksiyonunun yanında, dış avlu ile Otman Baba Türbesi arasındaki geçişi de sağlamaktadır. Kaba yonu taşlarla yığma tekniğinde inşa edilen imaret, yedi yöne eğimli, kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Oda şeklinde düzenlenmiş üç ayrı bölümden oluşan imaretin ortadaki bölümü, geçiş mekânı olarak düzenlenmiş olup, yandaki odalar da dahil olmak üzere yapının tüm girişleri buraya açılmaktadır. Çeşitli eşyanın koyulduğu yanlardaki odalar küçük boyutlu olup birer pencereyle aydınlatılmaktadır. İnşa kitabesi olmayan yapının türbeye bakan kuzey cephe girişinin yanındaki duvarda "Yaptı Derviş Sinan" yazılı kitabenin 19. yüzyılda yapılan bir onarım sonrasında yerleştirilen tamir kitabesi olduğu düşünülmektedir. Bkz. Turan ve İbrahimgil, 2004: 165. Günümüzde cem toplantıları ve kurban kesimleri, dış avlunun kuzey doğusunda yer alan ve betonarme olarak inşa edilen yeni imarette gerçekleştirilmektedir.
- 6 Aksi belirtilmediği sürece metinde kullanılan şekiller yazara aittir.
- 7 Evliya Çelebi, kitabe tarihini H.912 olarak vermekte ve bambaşka bir metinden bahsetmektedir. Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre; Otman Baba kabrinin üst kemeri üzerinde, dört köşeli bir mermer levhada altın ve lacivertle yazılmış şu tarih bulunmaktadır; "Büniye hâze'l-imâretü merkad-ı Sultan el-fukara Hazret-i Osman Baba ve Gazi Mihal Bey rühiyçün ve oğlu iki yürekli Ali Bey rühiyçün El-Fatiha sene 912". Bkz. Seyahatname, C.8/2: 744.
- 8 Kitabe Hilal Aydemir Beyefendi tarafından okunmuştur. (Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür Tescil Bölümü, Ankara) Kendisine teşekkürü bir borç bilirim.
- 9 Kıdemli Baba Türbesi'nin 30 m kadar doğusunda yer alan meydan evi, bugün harap haldedir. Kesme taş ve tuğla malzemeyle almaşık duvar tekniğinde inşa edildiği görülen meydan evinin yedigen planlı kapalı bir bina olduğu anlaşılmaktadır.
- 10 <http://www.cemvakfi.org.tr/balkanlarda-alevilik-bektasilik/ahmet-hezarfenle-balkanlarda-alevilik-bektasilik-uzerine-bir-soyles/Erişim tarihi: 26 Mart 2014.>
- 11 Önde kare planlı giriş bölümü bulunan yedigen meydan evinin kuzey cephesinde, güney cephedeki girişle aynı eksen üzerinde kesme taştan, yedigen bacalı büyük bir ocak yer almaktadır. Evliya Çelebi'ye göre; büyük, kâğır bir bina olan meydan evi, ahşaptan mamul, kurşun kaplı sivri bir külahla örtülüdür. Bkz. Seyahatname, C. 3/2: 444-455).
- 12 Türbenin doğusunda yer alan mihman evi, kabayonu taş temeller üzerinde yükselen ahşap konstrüksiyonlu bir yapıdır. Yan yana sıralanmış iki odadan ibaret olan yapı ahşap kırma çatılıdır. Mekân günümüzde tekkeye ait bazı eşya ve fotoğrafların sergilendiği küçük bir müze şeklinde düzenlenmiştir.
- 13 Türbenin yakınlarda olduğu bilinen meydan evi 1976 yılında yıktırılmıştır. Ongen bir plana sahip olduğu anlaşılan yapı, ahşap konstrüksiyonlu olup üstü on dilimli piramidal bir çatıyla kapatılmıştır. Doğu cephesi önünde bir giriş bölümü bulunan evinde girişin tam karşısında büyük kerpiç bir ocak olduğu bulunmaktaydı. Bkz. Mikov, 2008: 120.
- 14 H.1029/M.1619 tarihli Vilayetname nüshasına göre Demir Baba'nın soy zinciri Demir Baba bin Hacı bin Turan bin Zeyn-el-âbidin bin Abdî bin Bahâeddin bin Ali Büzürk bin Hasan ve Topuz şeklindedir Bkz. Noyan, 1976: 27.
- 15 Türbenin kuzeyinde yer alan hazirede, iki mezara ait taşlar günümüze ulaşmıştır. Bunlardan ilki R.1326/M.1911 tarihinde tekkede vefat ettiği anlaşılan Antalya Fenike'deki Bektaşî Tekkesi'nin post-nişinlerinden Ramazan Baba'ya ait olup, silindirik gövde üzerinde Hüseyini tarzda 12 dilimli bir Bektaşî

- taçı ve boynunda bir teslim taşıyla aidiyeti vurgulanmıştır. Mezar taşlarından ikincisi R.1353/M.1908 yılında vefat eden Sadık Ağa'nın zevcesi Ayşe Hanıma aittir. Bkz. Tanman, 1990: 22-23.
- 16 Türbenin hemen yanında yer alan çeşme günümüzde fonksiyonunu tamamen yitirmiştir. 1980 yılında iki parça halinde atıl durduğu anlaşılan çeşme tespit edemediğimiz bir tarihte şimdiki yerine yerleştirilmiştir. Bektaşiliğe özgü sembollerle donatılmış olan mermer çeşme taşının yüzeyinde insansı görünümde bir aslan başı, bunun üzerinde ise baş kısmında 12 dilimli bir Bektaşî tacı, boynunda bir teslim taşı kolyeyle işlenmiş bir büst bulunmaktadır.
- 17 Baha Tanman, mezar taşında geçen tarihlerden ilkinin Abdullah Baba'nın vefat yılı, ikincisinin ise türbenin tamamlanıp taşın dikildiği yılı işaret ettiğini düşünmektedir. Bkz. Tanman, 1990: 26, s.n. 17.
- 18 1980'de Kubbe'nin çeşitli kısımlarında kalem işi bezemelerin izlerinin görüldüğü, dilimlere ayrılmış olan kubbe iç sathına dilimlerin içine ampir üslupta oluşturulmuş çeşitli meyve, çiçek ve yapraklardan meydana gelen gırlanların yerleştirildiği öğrenilmektedir. Bkz. Tanman, 1990: 22.
- 19 Fahri Maden, tekkenin 1430'da bir Ahi zaviyesi olarak kurulduğunu, Epir Valisi Tepedelenli Mehmed Ali Paşa döneminde (1790-1822) Bektaşî tekkesine dönüştürüldüğünü bildirmektedir. Bkz. Maden, 2017:149.
- 20 Kitabenin ateş, su ve çeşitli etkenlere mukavemetsiz olan kâğıt üzerine yazılmış olması, bunun taş üzerine işlenmiş orijinal kitabe metninin bir kopyası ya da yazılacak metni gösteren eskiz olabileceğini akla getirmektedir. Kolay taşınmasına bağlı olarak bir yerden başka bir yere götürülebilecek durumda olması da kitabenin gerçekte hangi yapı ve kişiler hakkında bilgiler verdiğini deşıştirebilmektedir. Kitabe Öğr. Gör. (Emekli) Fuat Günel tarafından okunmuştur.
- 21 Hz. Muhammed'in Hz. Ali'de gördüğüne inanılan kemalat, cemalet, fazilet, adalet, merhamet, marifet ve hakikat.
- 22 Siyah, beyaz, kırmızı, mavi, yeşil, sarı, mor.
- 23 Yedi delik/Yedi kanal: İnsanın başında içeriden dışarıya açılan yedi boşluk (iki göz, iki kulak, iki burun ve bir ağız).
- 24 Buyruk'ta yedi farz altında sıralanan ilkeler.
- 25 Yedi ülke anlamında yeryüzünü oluşturan yedi bölge.
- 26 Buyruk'a göre gökten indiğine inanılan ve sayısının yedi olduğu kabul edilen taçlar.
- 27 Yedi aşama/Yedi tutum: Tarikat kapısının dördüncü makamında tanımlanan yol erinin ruhsal arınmaya ulaşmak için geçmek zorunda olduğu yedi makam.
- 28 Makalat'ta kalbin sağ kulakçığında bulunduğu belirtilen yedi ilke.
- 29 Hudut
- 30 Yedi ata/Yedi baba/Yedi gök/Yedi yıldız (gezegen): Tanrısal gizemleri olduğuna inanılan ve her biri bir gök katı olarak algılanan yedi gök cismi.
- 31 Yedi cehennem olarak algılanan ve yedi yer katından oluştuğu kabul edilen, yedi ceza ülkesi.
- 32 Tarihi süreç içerisinde farklı tarikatlar tarafından kullanıldığı anlaşılan yedi terklı tacın, menşei ve sembolik anlamı konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Müstakimzade'ye göre yedi terklı taç, Hacı Bayram-ı Veli'nin damadı ve halifesi olan Eşrefzade Şeyh Seyyid Abdullah İzniki'ye tacına bir terk daha eklemesini istemesiyle ortaya çıkmıştır. Brown'a göre ise yedi terklı Bektaşî tacı İran'da kullanılır ve "Şahbaz-ı Kalenderi" olarak adlandırılırdı. Bkz. Aktaran Atasoy, 2005: 190-191. Yahya Agâh b. Salih el-İstanbuli, tarikat çeyizlerinden yedi terklı tacın sırlarını 19 madde halinde sıralamaktadır Bkz. İstanbuli, 2005: 72-78.

Kaynakça

- Ahmed Bâdi Efendi. (2014). *Riyâz-ı Belde-i Edirne /20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si*. Kitap 1, Cilt 2. Haz. Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu. İstanbul: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Aksu, Hüsamettin. (1998). "Hurûflilik", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, c.18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 408-412.
- Atasoy, Nurhan. (2005). *Derviş Çeyizi Türkiye'de Tarikat Giyim Kuşam Tarihi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Balkanlı, A. Kemal. (1986). *Şarki Rumeli ve Buradaki Türkler*. Ankara: Elhan Kitabevi.
- Barkan, Ö. Lütfi. (1942). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I / İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, II, s. 279-386.
- . (1953). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 15, S. 1-4, s. 209-237.
- Başar, Fehmeddin. (2011). "Osmanlı Akıncı Ailelerinin Balkan Tarihindeki Yeri", *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyum Tebliğleri* (Bükreş, Romanya/1-5 Kasım 2006), İstanbul. s. 215-231.
- Coşar, Mevhibe. (2011). "Alevi-Bektaşî Kültüründe Sayılara Yüklenen Terim Değeri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 60, s. 113-128.
- Çalık, Sıddık. (2005). *Çirmen Sancağı Örneğinde Balkanlar'da Osmanlı Düzeni (15-16. Yüzyıllar)*. Ankara: Bosna-Hersek Dostları Vakfı Yayınları.
- Erdem, Sargon. (1991). "Babil", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.392-395.
- Esin, Emel. (1978). *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş* (Türk Kültürü El Kitabı, II, Cild 1/b'den Ayrı Basım). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Evliya Çelebi. (2006). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Kitap 3, c. 2. Haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, İstanbul: YKY.
- . (2008). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Kitap 2, c. 1. Haz. Yücel Dağlı ve Seyit Ali Kahraman, İstanbul: YKY.
- . (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Kitap 8, c. 1. Haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- . (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Kitap 8, c. 2. Haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eyice, Semavi. (1967). “Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi”, *Belleten*. c. 31, S. 124, s. 551-600.
- Günşen, Ahmet. (2007). “Gizli Dil Açısından Alevilik-Bektâşilik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları* 2/2, s. 328-350.
- Kanits, Feliks. (byy). *Dunavska Balgaria i Balkanat. T. 3. (Tuna Bulgaristanı ve Balkan, Cilt. 3)*. Çev. Peter G. Gorbanov. Sofya: Borina.
- Keskioğlu, Osman. (1971). “Bulgaristan’da Türk Vakıfları ve Bali Efendi’nin Vakıf Paraları Hakkında Bir Mektubu”, *Vakıflar Dergisi* 9, s. 81-94.
- Kılıç, Filiz vd. (2007). *Otman Baba Velâyetnamesi (Tenkitli Metin)*. Ankara: Grafiker Ofset.
- Kılıç, Filiz ve Bülbül, Tuncay. (2011). *Demir Baba Velâyetnamesi (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kiel, Machiel. (1971) “Bulgaristan’da Eski Osmanlı Mimarisinin Bir Yapıtı: Kalugerovo-Nova Zagora’daki Kıdemli Baba Sultan Bektaşî Tekkesi”, *Belleten*, c. 35, S. 137, s. 45-52.
- . (2013). “Yenice-i Zağra”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*, c. 43, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 448-450.
- Kocasavaş, Yıldız. (2002). “Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Adetleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, c. 3, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 67-75.
- Kökel, Coşkun. (2007). “Bulgaristan’da Yaşayan Alevilik ve Bektaşilik Üzerine”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 43, s. 9-27.
- Lewis, Stiven. (2001). “The Ottoman Architectural Patrimony of Bulgaria” *EJOS* 4, s.1-25.
- Maden, Fahri. (2017). “Selanik Vilayetinde Bektaşilik”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi* 13, s. 137-183.
- Mikov, Lyubomir. (2008). *Bulgaristan’da Alevi-Bektaşî Kültürü*. İstanbul: Kitapya-yınevi.
- Noyan, Bedri. (1976). *Demir Baba Vilâyetnamesi*. İstanbul: Can Yayınları.
- Ocak, A. Yaşar. (1983). *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- . (1992). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Marjinal Süflilik: Kalenderîler*. Ankara: TTK. Basımevi.

- . (2011). *Sarı Saltuk Popüler İslam'ın Balkanlardaki Destani Öncüsü (XIII. Yüzyıl)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel, Bahaeddin. (2010). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamalarıyla Destanlar)* c. 1. Ankara: TTK. Yayınları.
- Öz, Mustafa ve Eş-Şek'a M. Muhammed. (2001). "İsmâilliye", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, c. 23, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 128-133.
- Schimmel, Annemarie. (2000). *Sayıların Gizemi*. Çev. Mustafa Küpüşoğlu. İstanbul: Kabaalıcı.
- Seyman, Adil. (2006). "Balkanlar'da Alevi Bektaşılık". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Süleymanova, Sevda. (2011). "Miracnameler'de Arş-Kursi ve "Yedi Yıldız Denizi" Anlayışlarının Felsefi-Mitolojik Kaynakları", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. (Azerbaycan Özel Sayısı –I), s. 223-236.
- Tanman, M. Baha. (1990). "Yunanistan'da, Katerin'de Abdullah Baba Tekkesi", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 9, 19-28.
- Turan, Ömer ve İbrahimgil, M. Zeki. (2004). *Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler*. Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Uraz, Murad. (1994). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı. (1988). *Osmanlı Tarihi*. C. 1, Ankara: TTK. Basımevi.
- . (ty). *Osmanlı Tarihi*. C. 2, Ankara: TTK. Basımevi.
- Yahyâ Âgâh b. Salih el-İstanbulî. (2005). *Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm*. Edt. Yusuf Özbek. İstanbul: Ocak Yayıncılık.
- <http://www.cemvakfi.org.tr/balkanlarda-alevilik-bektasilik/ahmet-hezarfenle-balkanlarda-alevilik-bektasilik-uzerine-bir-soylesi/> Erişim tarihi: 26 Mart 2014.
- <https://www.facebook.com/Bektashiane/photos/pcb.2204090903214693/2211984599091990/?type=3&theater/> Erişim tarihi: 20 Aralık 2019.
- <http://www.nit-istanbul.org/kielarchive/index.php> Erişim tarihi: 5 Ocak 2020.

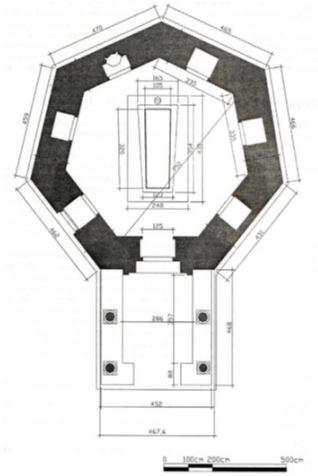
EKLER. Fotoğraflar ve çizimler

1. Otman Baba Tekkesi'nde türbe ve imaret

2. Otman Baba Türbesi, kuzeydoğu cephe ve giriş bölümü

3. Otman Baba Türbesi, 1976 restorasyonu sonrası planı (Mikov'dan)

4. Otman Baba'nın kabri ve mezar taşı

5. Otman Baba Türbesi, inşa kitabesi

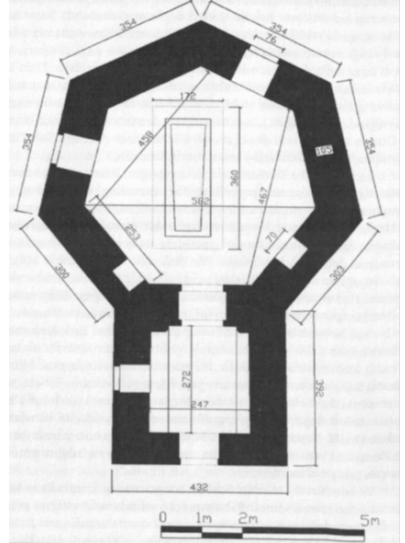
6. Otman Baba Türbesi çevre duvarında Zulfikar sembolü (Mikov'dan)

7. Otman Baba Türbesi çevre duvarında yedi köşeli yıldız

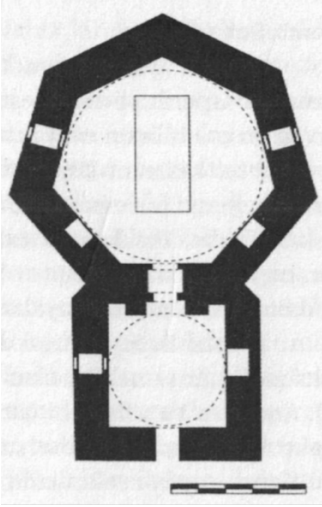
8. Kudemli Baba Türbesi (Kiel'den)

9. Kudemli Baba Türbesi Planı (Mikov'dan)

10. Akyazılı Sultan Türbesi

11. Akyazılı Sultan Türbesi planı (Eyice'den)

12. Ayazılı Sultan Türbesi portalı

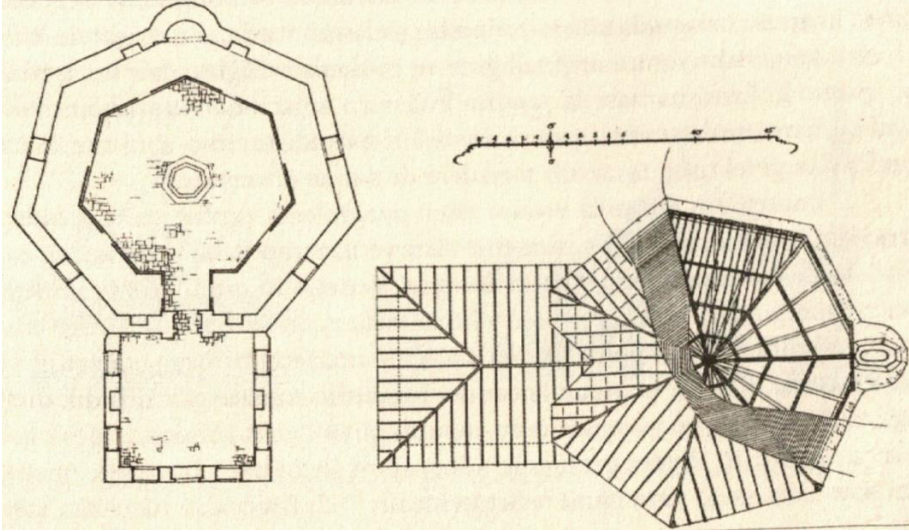
13. Akyazılı Sultan'ın mezarı

14. Türbe bezemelerinden bir detay

15. Akyazılı Sultan Tekkesi Meydanı

16. Akyazılı Sultan Tekkesi Meydanevi Restitüsyonu (S.Eyice'den)

17. Akyazılı Sultan Meydan Evi Giriş ve Esas Portal Alınlıklarında Yedigen Oymalar

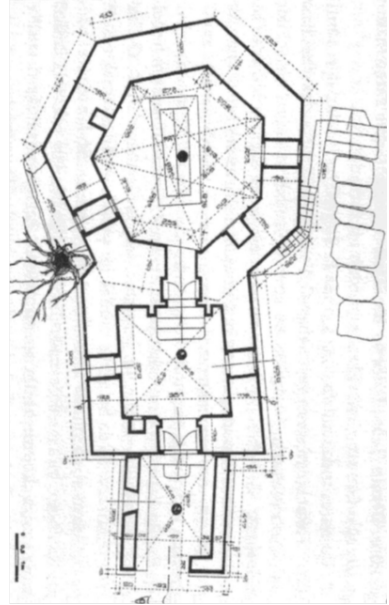

18. Demir Baba Tekkesi Genel Görünüm

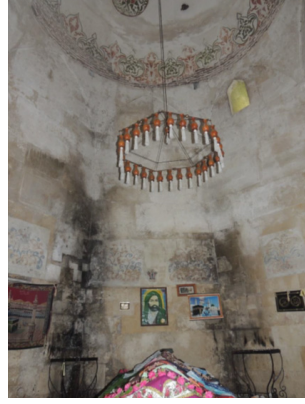
19. Demir Baba Türbesi

20. Demir Baba Türbesi planı (Mikrov'dan)

21. Demir Baba Türbesi Giriş Mekânı
Kubbe Bezemeleri

22. Demir Baba Türbesi, kabir

23. Demir Baba Türbesi'nde Zulfikar
Kabartması

24. Başlık Şeklinde Dolamalı Kabartma

25. Demir Baba Türbesi Çevre Duvarı Üzerinde Yedi Köşeli Yıldız

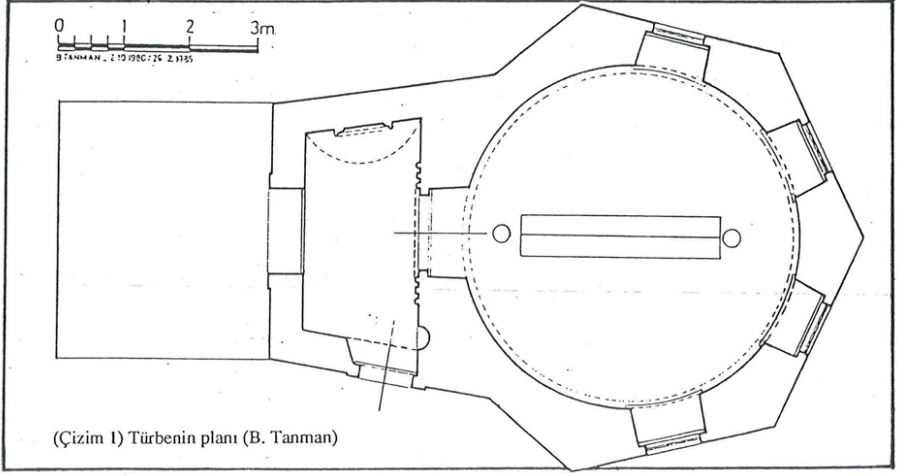
26. Ali Baba Türbesi

27: Ali Baba'nın kabri

28: Abdullah Baba Türbesi (Sarı Saltuk Dergahı Fotoğraf Albümü'nden)

29: Abdullah Baba Türbesi Planı (Tanman'dan)

30: Abdullah Baba'nın kabri (Sarı Saltuk Dergahı Fotoğraf Albümü'nden)

31: Hasan-Hüseyin Türbesi, güney cephe

32: Hasan-Hüseyin Türbesi'nde Kitabe

33: Hasani-Huseini Türbesi'nde kabirler ve mezartaş

34: Demirhanlı Ali Baba Türbesi

35: Demirhanlı Ali Baba'nın Kabri ve Türbe İçinden Görünüm

36: Demirhanlı Ali Baba Türbesi'nde Kitabe